

JAARVERSLAG
2018

We varen verder...

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
DE ALGEMENE REKENKAMER BINNEN ONS DEMOCRATISCH BESTEL	6
Missie	6
Taken en bevoegdheden.....	6
Onafhankelijke positie van de Rekenkamer.....	7
ORGANISATIE	10
College	10
Werkzaamheden	10
Samenstelling en mutaties in 2018.....	11
Secretaris.....	13
Medewerkers.....	13
Aanpassing Landsverordening Rekenkamer Curaçao	14
Duurzame ontwikkeling van de medewerkers.....	15
Professionaliseringstraject	15
Permanente educatie	16
Digitalisering.....	17
Communicatie.....	17
Strategisch beleid communicatie met stakeholders	18
Stakeholders informeren inzake werkwijze van de organisatie.....	19
Website	21
Corporate Citizenship	21
BEGROTING EN FINANCIËLE VERANTWOORDING	24
DE WERKZAAMHEDEN	27
Algemeen	27
Soort onderzoeken	27
Voorgeschreven wettelijke controle jaarrekening Land	27
Rechtmatigheidsonderzoeken	27
Doelmatigheidsonderzoeken	28
Integriteitsonderzoeken	28
ONDERZOEKEN	30

Algemeen	30
Stand van zaken rechtszaak.....	30
Gepubliceerde rapporten	31
Jaarrekening Land 2015	32
Aanbestedingsproces wegennet	33
Subsidie – Afwijkingen op de Subsidieverordening en het subsidiebeleid over de jaren 2010 tot en met 2015.....	35
Subsidie – Risicomanagement van de overheid op de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen	36
Parking Authority Curaçao – Beheer en de exploitatie van openbare parkeerplaatsen en -terreinen in Punda en Otrobanda	38
Personeelsbeleid Ministerie SOAW (deel 1) Uitvoerende sectoren	40
Personeelsbeleid Ministerie SOAW (deel 2) SG, MT-functies en Kabinet Minister	41
Behandeling door de Staten van de in 2018 uitgebrachte rapporten.....	41
Van de Staten ontvangen verzoeken.....	42
Lopende onderzoeken	44
Overige onderzoeken.....	47
Vaststellen van het slot van de rekeningen.....	48
CONTACTEN	51
Bezoeken.....	51
Viering 65 jarig bestaan.....	52
Rekenkamers binnen het Koninkrijk.....	53
Bestuurlijk Overleg	53
Integriteitsassessment Nederland	54
Internationaal	55
OLACEFS	55
CAROSAI	59
INTOSAI.....	62
VOORUITBLIK 2019.....	67

VOORWOORD

In meerdere opzichten is het jaar 2018 voor de Algemene Rekenkamer Curaçao (hierna: de Rekenkamer) een bijzonder jaar geweest.

In dit jaar hebben wij ons 65-jarig bestaan gevierd waar voornamelijk aandacht werd besteed aan de intensivering van contacten met onze belangrijkste stakeholders, te weten de Staten en de ministeries, maar ook met de rekenkamers binnen het Koninkrijk en de internationale organisaties.

Verder is in dit jaar aandacht besteed aan het zoveel mogelijk afronden van lopende onderzoeken. Uiteindelijk wordt hiermee gevolg gegeven aan de belangrijke rol van de Rekenkamer, namelijk de Staten voorzien van relevante informatie bij het uitvoeren van haar werkzaamheden. Deze informatie is ook van belang voor de samenleving aan wie uiteindelijk verantwoording afgelegd dient te worden. In dit jaar zijn in totaal zeven onderzoeken afgerond, waaronder vier doelmatigheidsonderzoeken.

De uitspraak van de Hoge Raad der Nederlanden d.d. 19 oktober 2018 heeft geleid tot intensievere acties van de Rekenkamer om de wijzigingen van haar landsverordening met het oog op een geschiktere basis voor het verrichten van onderzoeken bij OAGE's door te voeren.

Ten aanzien van de medewerkers heeft het coachend leidinggeven het gehele jaar plaatsgevonden met als einddoel de geschiktheid van de medewerkers alsmede de kwaliteit van de rapporten verder te verhogen. Ook zijn andere eerder ingezette trajecten, zoals de deskundigkundigheidsbevordering, professionalisering en digitalisering, voortgezet.

Wij zijn onze medewerkers zeer dankbaar voor hun inzet en loyaliteit en de bereikte resultaten in deze verslagperiode. De Rekenkamer vaart verder met een toekomstbestendige koers om op gepaste wijze aan de doelstellingen en verwachtingen van het instituut te blijven voldoen.

Curaçao, 28 juni 2019

E.D.C. Vriend, Bac
Waarnemend Voorzitter

S.E. Cathalina, MSc RA
Secretaris

65 jaar onafhankelijk, 23.709 dagen integer, 3.380 weken zorgvuldig, 780 maanden betrokken, 569.016 lerende uren, 7 constructieve voorzitters, 7 kritische secretarissen, objectieve rapporten en professionele medewerkers!

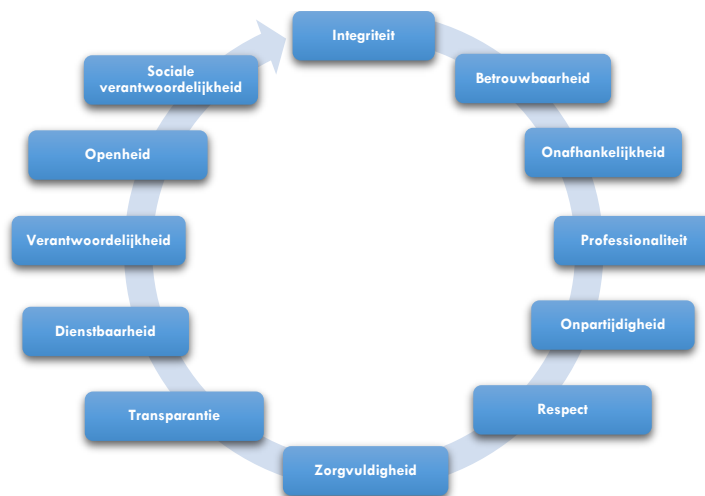
DE ALGEMENE REKENKAMER BINNEN ONS DEMOCRATISCH BESTEL

Missie

De Rekenkamer ziet het als haar missie om een bijdrage te leveren aan goed bestuur door aan de volksvertegenwoordiging, de overheidsdiensten en het publiek op onafhankelijke wijze te rapporteren omtrent de manier waarop de overheid in het algemeen heeft zorggedragen voor het opgedragen financieel beheer. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de wijze waarop de ontvangst en besteding van publieke middelen van de overheid heeft plaatsgevonden. Onder de overheid zijn mede begrepen de op afstand geplaatste organisaties.

Bij haar functioneren neemt de Rekenkamer haar kernwaarden in acht. Deze zijn vastgelegd in een gedragscode en stemmen in belangrijke mate overeen met internationaal erkende en in de Internationale Standaarden voor Rekenkamers (ISSAI) 1 vastgelegde standaarden en normen. In de hieronder opgenomen figuur zijn de kernwaarden weergegeven.

Figuur 1: Kernwaarden

Taken en bevoegdheden

Op grond van artikel 68 van de Staatsregeling van Curaçao is de Rekenkamer belast met het onderzoek van de ontvangsten en uitgaven van het Land. In de Landsverordening

Algemene Rekenkamer Curaçao¹ (hierna: Lv ARC) zijn de taken en de hiermee samenhangende bevoegdheden verder uitgewerkt. In artikel 1 van deze landsverordening is de taak in zijn algemeenheid geformuleerd:

“de controle op het geldelijk en materieel beheer in de ruimste zin, ongeacht welke vorm aan dat beheer is gegeven.”

Verder worden in de landsverordening het rechtmatigheidsonderzoek genoemd, waaronder de controle van de jaarrekening van het Land, en het doelmatigheidsonderzoek. Ook is in de landsverordening de bevoegdheid van de Rekenkamer opgenomen om onderzoek te doen naar de integriteit van politieke en ambtelijke functionarissen bij de uitoefening van hun taken en bevoegdheden.

In de wetgeving betreffende het Algemeen Pensioenfonds Curaçao (hierna: APC) (P.B. 1997, nummer 311) en de Landsloterij (P.B. 1965, nummer 122, artikel 9) is bovendien specifiek voor de Rekenkamer een taak weggelegd ten aanzien van de controle van de financiële verantwoordingen van deze organisaties.

Tot slot is de Rekenkamer bevoegd om alle informatie die zij ten behoeve van haar onderzoeken nodig heeft, bij degenen die onder het domein van onderzoek vallen op te vragen.

Onafhankelijke positie van de Rekenkamer

De Rekenkamer is een Hoog College van Staat en het sluitstuk van de controle op de overheid. De Rekenkamer is onafhankelijk in haar oordeel. Om de haar opgedragen taken naar behoren uit te kunnen voeren is de Rekenkamer onafhankelijk van zowel de overheid als de Staten. Deze onafhankelijkheid komt primair tot uitdrukking via de benoemings- en ontslagprocedure geldend voor de leden van het College. Dit komt tevens tot uitdrukking in hetgeen in de Landsverordening Comptabiliteit 2010² (hierna: Lv C-2010) is opgenomen, namelijk dat de Rekenkamer haar eigen begroting zelfstandig beheert. Tevens is in artikel 49 lid 1 van de Lv ARC de volgende bepaling opgenomen: “In overeenstemming met de Algemene Rekenkamer en de betrokken minister stellen de Staten de Algemene Rekenkamer faciliteiten beschikbaar voor een goede onafhankelijke

¹ A.B. 2010 no. 87, letter h.

² A.B. 2010 no. 87 artikel 1 letter b) onder artikel 39.

functionering”. Voorts vloeit uit de Lv ARC voort dat de Rekenkamer zelf beslist wat zij onderzoekt; de Rekenkamer doet dus onderzoek op eigen initiatief instellen. Daarnaast bepaalt de Rekenkamer zelf of zij een verzoek van de Staten om onderzoek te doen honoreert en op welke wijze zij invulling zal geven aan het onderzoek. Alvorens een verzoek te honoreren gaat de Rekenkamer eerst na of zij bevoegd is om het desbetreffende onderzoek te doen en wat de toegevoegde waarde zal zijn.

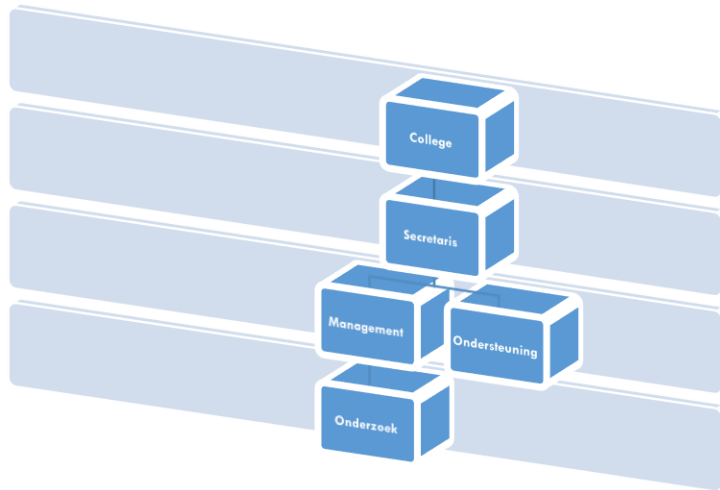
Als laatste en ter waarborging van de onafhankelijke positie van de Rekenkamer heeft de Rekenkamer heeft sinds 1998 een zelfstandig personeelsbeheer. Dit houdt in dat de Rekenkamer bevoegd is personeel via een arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht in dienst te nemen of te ontslaan.

ORGANISATIE

Ter uitvoering van de taken en bevoegdheden toebedeeld aan de Rekenkamer ingevolge de Lv ARC, is de organisatie van de Rekenkamer als volgt ingedeeld.

Figuur 2: Indeling organisatie

College

Het College bestaat uit drie leden, de Voorzitter daaronder begrepen. Ter vervanging van de leden zijn er ten hoogste drie plaatsvervangende leden.

De Voorzitter, de leden en de plaatsvervangende leden worden bij landsbesluit benoemd voor een periode van vijf jaar en zijn terstond herbenoembaar. Als een lid of plaatsvervangend lid de leeftijd van 70 jaar bereikt, wordt hem/haar eervol ontslag verleend.

De voorzitter oefent het algehele toezicht uit op de Rekenkamer(organisatie).

Werkzaamheden

De werkzaamheden van het College zijn geregeld in het Reglement van Orde van het College³.

Het College dient minimaal één keer per maand te vergaderen, maar streeft een vergaderfrequentie na van gemiddeld twee keer per maand. In totaal heeft het College in de verslagperiode elf keer vergaderd in officiële collegevergaderingen.

³ P.B. 2014, no. 8

Samenstelling en mutaties in 2018

Per 1 januari 2018 bestond het College uit de volgende personen:

Tabel 1: Collegeleden januari 2018

Functie	Naam	Hoofdfunctie	Nevenfunctie	Datum benoeming
Voorzitter	M.I. Wedervoort	Zelfstandig ondernemer	geen	2 juni 2014
Lid	D.G. van der Veen	Zelfstandig ondernemer	geen	13 januari 2015
Lid	C.P. Josepa	Gepensioneerde	geen	10 april 2014
Plv Lid	C.A.O. Sint Jacobs	Schadeinspecteur	geen	10 april 2015
Plv Lid	A.M. Rodriguez		geen	27 september 2017
Plv Lid	VACANT			

In verband met de langdurige ziekte van de heer Josepa heeft de heer C.A.O. Sint Jacobs (vanaf december 2015) tot 24 oktober 2018 waargenomen als lid.

Tenslotte zijn bij landsbesluit van 21 september 2017 mevrouw Adaly Rodriguez en de heer Sultan Saab benoemd als respectievelijk tweede en derde plaatsvervangend lid.

Op 13 november 2017 heeft de heer Saab de Rekenkamer medegedeeld dat hij om persoonlijke redenen niet langer voor dit ambt beschikbaar zal zijn en zich derhalve terugtrekt.

Op 10 januari 2018 is mevrouw Rodriguez beëdigd als plaatsvervangend lid van de Rekenkamer. Ten overstaan van de Gouverneur van Curaçao, Hare Excellentie mevrouw Lucille George-Wout heeft zij haar eed afgelegd.

Aan Collegelid, de heer Van der Veen, en plaatsvervangend lid, de heer Sint Jacobs, is met ingang van 22 oktober 2018 respectievelijk 24 oktober 2018 op eigen verzoek eervol ontslag verleend door de Gouverneur. Met het vertrek van deze (plaatsvervangende) leden heeft mevrouw Rodriguez vanaf 1 november 2018 als lid waargenomen.

Met ingang van 24 oktober 2018 bestond het College uit de volgende leden:

Tabel 2: Collegeleden oktober 2018

Functie	Naam	Hoofdfunctie	Nevenfunctie	Datum benoeming
Voorzitter	M.I. Wedervoort	Zelfstandig ondernemer	geen	2 juni 2014
Lid	C.P. Josepa	Gepensioneerde	geen	10 april 2014
Lid	VACANT			
Plv Lid	A.M. Rodriguez		geen	27 september 2017
Plv Lid	VACANT			
Plv Lid	VACANT			

In november 2018 is de sollicitatieprocedure voor de vacature van Collegelid en een plaatsvervangend lid van de Rekenkamer opgestart. Eind 2018 waren deze vacatures nog niet ingevuld.

Secretaris

Aan de Rekenkamer is een Secretaris toegevoegd die belast is met de dagelijkse leiding van de Rekenkamerorganisatie.

Mevrouw Shanela Cathalina is sinds 1 maart 2014 benoemd als Secretaris van de Rekenkamer.

Medewerkers

Het managementteam van de Rekenkamer bestaat uit de Secretaris, vier sectorleiders en de juridisch adviseur/HR-Manager. De Secretaris geeft leiding aan het managementteam.

De personeelsbezetting van de Rekenkamer bestond eind 2018 uit 23 personen. Begin 2018 was er sprake van 24 medewerkers, echter is met ingang van 1 mei 2018 ontslag verleend aan één medewerker.

Het onderzoeksteam bestaat uit zeventien medewerkers, inclusief de sectorleiders. Voorts waren er per 31 december 2018 vijf medewerkers werkzaam in de ondersteunende sector.

Onderstaand is een overzicht opgenomen van de formatie en bezetting (exclusief de Collegenleden) over het jaar 2018.

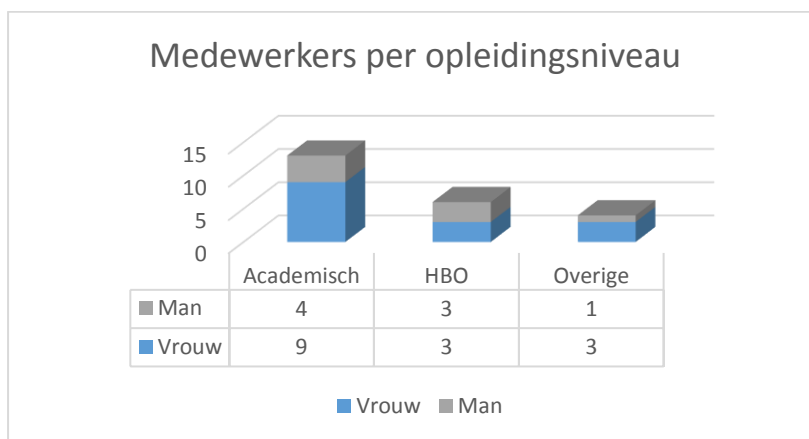
Tabel 3: Formatie en bezetting

	Formatie	Bezetting
Secretaris	1	1
Secretaresse	1	1
Staffunctionaris Juridische zaken/HR Manager	1	1
Hoofd Administratie	1	1
Administratief medewerker	1	0
Receptioniste/telefoniste	1	1
Interieurverzorgster	2	1

Sectorleiders	4	4
Medewerker Kwaliteitsbewaking	1	0
Onderzoekers	17	13
Communicatie functionaris	1	0
	30	23

Eind 2018 gold de volgende verdeling qua opleiding en geslacht:

Figuur 3: Medewerkers naar opleidingsniveau/geslacht

Twee medewerkers maken gebruik van de mogelijkheid om in deeltijd werkzaam te zijn.

Als bijlage is het organogram van de Rekenkamer opgenomen dat per eind van het jaar 2018 gold.

Het jaar 2018 kenmerkte zich evenals het voorgaande jaar door inspanningen om de werkzaamheden en deskundigheden optimaal binnen de organisatie in te passen.

Aanpassing Landsverordening Rekenkamer Curaçao

De Rekenkamer is in 2018 wederom begonnen met inspanningen om een wetgevingsjurist aan te trekken voor de herziening van de Lv ARC.

In het eerste kwartaal van 2018 heeft de extern aangetrokken wetgevingsjurist die belast was met dit project, helaas vóór afronding de opdracht teruggegeven.

Zoals reeds bekend zijn er weinig wetgevingsjuristen op Curaçao waardoor de zoektocht naar een andere wetgevingsjurist zeer moeizaam verliep. Uiteindelijk hebben wij een advocaat bereid gevonden om samen met ons het wetgevingsproject te doorlopen.

Ondertussen had de MFK-fractie in 2018 een initiatiefontwerp tot wijziging van de Lv ARC bij de Staten ingediend. De Rekenkamer kon zich echter niet helemaal vinden in het initiatiefontwerp.

De Rekenkamer heeft in een brief aan de Staten haar standpunt ten aanzien van het initiatiefontwerp geformuleerd en tevens verzocht om dit aan te houden daar de Rekenkamer bezig is met een integrale wijziging van de Lv ARC.

De planning is dat wij de geactualiseerde Lv ARC gedurende 2019 aanbieden aan de regering (de Minister van Algemene Zaken) die dan verder het wetgevingstraject via zijn ministerie (de afdeling wetgeving en juridische zaken) in behandeling zal nemen.

Duurzame ontwikkeling van de medewerkers

De kennis en inzet van de medewerkers is cruciaal voor de kwaliteit van het werk van de Rekenkamer. Het betreft immers een kennisorganisatie. Derhalve is het van groot belang dat de verworven kennis op peil blijft en bevorderd wordt.

Zoals reeds aangegeven in de jaarverslagen van de voorgaande jaren zijn deze jaren gekenmerkt door activiteiten op het gebied van verbetering en versterking van de rekenkamerorganisatie. Er is gedurende de afgelopen jaren fors geïnvesteerd in de deskundigheidsbevordering van de medewerkers. Het traject 'Versterken Algemene Rekenkamer Curaçao' is in 2018 voortgezet.

Enerzijds moeten de behaalde resultaten bestendig worden en anderzijds dient de deskundigheid nog meer bevorderd te worden. Daarom bevordert de Rekenkamer permanente educatie met een professionaliseringstraject. Duurzame ontwikkeling van de medewerkers blijft een belangrijk punt van aandacht.

Professionaliseringstraject

De Rekenkamer acht het haar taak en plicht om de middelen en medewerkers die haar ter beschikking zijn gesteld, zodanig in te zetten dat er kwantitatief én kwalitatief hoogwaardige producten worden gerealiseerd.

Eén van de instrumenten daartoe is het reeds genoemde gestarte project 'Verdere Professionalisering van de Algemene Rekenkamer Curaçao'.

Dit project verloopt in 2020. In het najaar van 2018 heeft de Rekenkamer een zogenaamde 'Mid-term review' gehouden. De voortgang van de verdere professionalisering is geëvalueerd en waar nodig hebben bijstellingen plaatsgevonden. Binnen het managementteam zijn de ervaringen tot op heden besproken en is de wijze waarop de beoogde professionalisering gerealiseerd dient te worden op onderdelen bijgesteld.

Permanente educatie

Jaarlijks reserveert de Rekenkamer minimaal 80 uur per medewerker voor opleiding en/of professionele ontwikkeling. In 2018 is evenals het voorgaande jaar voor iedere medewerker een Persoonlijk Ontwikkelingsplan (POP) opgesteld aan de hand van de bij hem/haar gesignaleerde ontwikkelpunten.

Onderstaand overzicht geeft weer welke trainingen, cursussen en workshops in 2018 zijn gevolgd en de totaal hiermee gemoede uren per categorie medewerker:

Tabel 4: Permanente educatie

	Alle medewerkers	Onderzoekers (alle)	Management team	Senior onderzoekers	Individuele medewerkers	Totaal
Forum AFAS					4	4
Nieuw beoordelingssysteem		90				90
Masterclass "Social Media"					5	5
NBA Vera Congres			42			42
Leidinggeven aan professionals			14			14
Cursus eLearning Specialist IDI					181	181
Schriftelijke vaardigheden in het Nederlands	579					579
Workshop Integriteit					8	8
TeamMate	45					45
Smart Reading en Oordeelsvorming	466					466
Workshop Procurement Audit Report Writing					79	79
						1,513

De realisatie van deze uren lag in 2018 rond de 71% per medewerker.

Digitalisering

Naast de investeringen in deskundigheidsbevordering van de medewerkers heeft de Rekenkamer ook geïnvesteerd in andere organisatorische aspecten zoals toegankelijkheid van informatie voor de medewerkers.

Het proces van het door de Rekenkamer aangeschafte softwareprogramma Sharepoint om het digitale archief in te richten is in 2018 verder voortgezet. Dit zal leiden tot een effectievere en efficiëntere Rekenkamer.

In 2015/2016 is het softwarepakket TeamMate aangeschaft om een gestructureerde aanpak bij de onderzoeken te waarborgen met een deugdelijke en toegankelijke vastlegging van de onderliggende stukken. In 2017 is de uitvoering als pilot project gestart met de medewerkers van één team. De templates met betrekking tot de rechtmatigheid- en doelmatigheidsonderzoeken zijn volledig afgerond en opgenomen in het systeem. Bij het opmaken hiervan zijn de ISSAI-standaarden volledig in acht genomen. In 2018 heeft de voorzetting hiervan plaatsgevonden en worden steeds meer onderzoeken via TeamMate uitgevoerd.

Communicatie

Alle onderzoeksrapporten worden, nadat aanbieding aan de Staten heeft plaatsgevonden, op de website van de Rekenkamer (www.rekenkamercuracao.cw) geplaatst. Vertaling in het Papiaments van de samenvatting, conclusies en aanbevelingen van de uitgebrachte rapporten is in het verslagjaar 2018 voortgezet. De achterliggende gedachte hiervan is om een grotere doelgroep te bereiken.

Strategisch beleid communicatie met stakeholders

In het kader van het opzetten van het strategisch beleid communicatie met stakeholders hebben de Secretaris en een senior onderzoeker van 12 tot en met 16 maart 2018 deelgenomen aan een workshop te Johannesburg, Zuid Afrika die was georganiseerd door de 'INTOSAI Development Initiative (hierna: IDI)⁴'. Deze workshop was een vervolg

op de workshop die in augustus 2017 had plaatsvonden te Kingston, Jamaica. Daarbij zijn de resultaten van de 'review' van het ingediende concept 'Stakeholders Engagement Strategic Plan' besproken en suggesties ter verbetering aangereikt. De

geselecteerde stakeholders waren: de Staten, ministeries en media. Het thema van deze workshops was: 'Greater audit impact through enhanced stakeholder engagement'.

Tijdens de workshop in 2018 hebben de rekenkamers van CAROSAI⁵ en van AFROSAI-E⁶, die hun Strategisch Plan tijdig hadden ingediend, hun concept Strategy Reports gepresenteerd. De Rekenkamer heeft het definitieve rapport op 31 augustus 2018

geaccordeerd waarna het is toegezonden aan de IDI. De Rekenkamer moest per eind september 2018 rapporteren over de stand van zaken en de gerealiseerde doelstellingen die opgenomen waren in het plan, en dit is gedaan.

⁴ De IDI is het orgaan van de INTOSAI dat ondersteuning geeft bij de realisatie van de strategische doelstellingen van de Internationale Organisatie van Rekenkamers, de INTOSAI. De IDI ondersteunt rekenkamers van verschillende landen bij hun inspanningen om hun prestaties, onafhankelijkheid en professionaliteit duurzaam te verbeteren. INTOSAI is een non-profit overkoepelende organisatie van Rekenkamers wereldwijd.

⁵ Caribbean Organization of Supreme Audit Institutions

⁶ African Organization of Supreme Audit Institutions voor Engelstalige rekenkamers

Stakeholders informeren inzake werkwijze van de organisatie

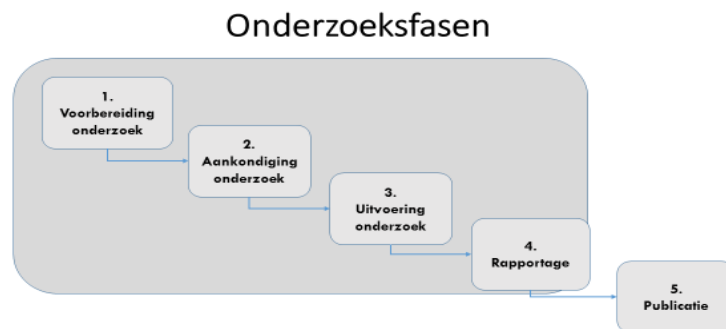
Op 28 augustus 2018 heeft de Rekenkamer een presentatie gegeven tijdens het wekelijkse beraad van de secretarissen-generaal van de ministeries. Namens de Rekenkamer waren de Voorzitter, Secretaris, het managementteam en een senior onderzoeker aanwezig. Van de negen secretarissen-generaal waren er vijf present.

De presentatie betrof een toelichting op de werkwijze van de Rekenkamer vanaf de keuze voor een onderwerp van onderzoek tot en met de publicatie van het rapport waarin de uitkomsten van het onderzoek zijn opgenomen.

Ook de verschillende fasen van het onderzoeksproces zijn gedetailleerd aan de orde gekomen. Deze onderzoeksfasen zijn in onderstaande figuur weergegeven.

Figuur 4: Onderzoeksfasen

De presentatie werd voornamelijk georganiseerd ter verduidelijking van het werkproces binnen de Rekenkamer aan de ministeries. De ministeries zijn immers één van de belangrijkste stakeholders van de Rekenkamer.

De Rekenkamer heeft haar werkwijze in de onderzoeksfasen gewijzigd deels om tegemoet te komen aan geuite bezwaren van de ministeries maar ook om knelpunten op te heffen die de Rekenkamer zelf in de praktijk heeft ervaren. Tijdens de presentatie zijn

deze wijzigingen ter introductie aan de orde gekomen, ook om draagvlak te creëren bij de ministeries.

Bovendien hebben de tijdens de presentatie aanwezige secretarissen-generaal persoonlijk kennis kunnen maken met de Secretaris en de leden van het managementteam van de Rekenkamer die ieder verantwoordelijk zijn voor onderzoeken bij twee ministeries.

Het was een korte maar nuttige presentatie die door alle aanwezigen op prijs werd gesteld. Beoogd wordt dat door de gewijzigde procedure de contacten met de ministeries in de toekomst intensiever worden. Een verbeterde samenwerking tussen de ministeries en de Rekenkamer zal uiteindelijk de accountability van de overheid ten goede komen.

De Rekenkamer heeft ook een presentatie gegeven toegespitst aan de Raad van Ministers, namelijk op 5 september 2018. Namens de Rekenkamer waren de Secretaris, het managementteam en een senior onderzoeker aanwezig. Het doel daarvan was om de communicatie te bevorderen en om de onvrede weg te nemen over de reactietermijnen van bestuurlijk hoor en wederhoor van haar conceptrapporten. Het onderwerp van de presentatie was eveneens: 'Van onderwerp tot en met presentatie'. De Rekenkamer heeft om deze presentatie verzocht om de ministers te informeren over haar werkwijze vanaf de keuze van de onderwerpen voor een onderzoek tot en met de presentatie van de bevindingen, conclusies en aanbevelingen. Ook de fasen van het onderzoeksproces zijn gedetailleerd aan de orde gekomen.

De Rekenkamer heeft haar werkwijze in de onderzoeksfasen gewijzigd, deels om tegemoet te komen aan de geuite bezwaren van de Minister President, maar ook om de door haar in de praktijk ervaren knelpunten op te heffen. De ministers hebben niet alleen aandachtig geluisterd naar de presentatie maar zij hebben ook zeer waardevolle vragen gesteld en opmerkingen geplaatst. De Rekenkamer heeft deze feedback zeer op prijs gesteld en zal zich beraden hoe deze verwerkt zal worden in de werkwijze van de Rekenkamer.

Website

Op 23 maart 2018 heeft de Rekenkamer haar 65-jarig bestaan gevierd en er is op die dag ook de vernieuwde website van de Rekenkamer gelanceerd. Het doel van de website is onder meer om onze stakeholders te informeren over de activiteiten van de Rekenkamer. Het is onder andere belangrijk dat ook jongeren waardevolle informatie kunnen vinden over de resultaten van de onderzoeken met betrekking tot het gevoerde beleid van de overheid. Daarom is er gekozen om enkele leden van het zittende Jeugd Parlement uit te nodigen voor de viering en hen de vernieuwde website als één van de eersten te laten bezoeken.

De vernieuwde website is zowel in het Papiaments als in het Nederlands toegankelijk. Op de site zijn onder andere de rapporten opgenomen die de afgelopen tien jaar zijn uitgebracht maar ook korte filmpjes met de belangrijkste bevindingen van een onderzoek en een overzicht van de lopende onderzoeken.

Corporate Citizenship

De Rekenkamer is zich ervan bewust dat ook zij haar steentje dient bij te dragen aan het welzijn van de gemeenschap door het verrichten van vrijwilligerswerk. Dit jaar hebben wij bijgedragen aan twee activiteiten die in de volgende paragraaf zijn opgenomen.

Fundashon Tur ta Konta

Enkele medewerkers hebben in 2018, evenals in 2017, leerlingen hulp geboden bij de vakken rekenen en wiskunde. De begeleiding vond voornamelijk in de middaguren plaats. De ondersteuning wordt door 'Fundashon Tur ta Konta' gecoördineerd.

CURA DOET

‘Un trabou hasí ku amor pa nos hóbennan’

Het project CURA DOET 2018 was de geschikte gelegenheid om invulling aan bovenstaande quote te geven. Op vrijdag 9 maart 2018 was het zover en hebben de deelnemende medewerkers van de Rekenkamer zich verzameld op het schoolplein van ‘Skol Avansá Amador Nita’ waar enkele schoolgebouwen dringend toe waren aan een nieuwe, frisse verflaag.

Een barak waarin les wordt gegeven is flink onder handen genomen en zowel van binnen als buiten voorzien van een nieuwe groene verflaag.

De directeur en de onderdirecteur van de school waren zeer blij met de inzet van de

vrijwilligers en met het eindresultaat. De directeur gaf aan: ‘Koló ta tresa alegria. Bèrdè ta koló di speransa. Un trabou hasí ku amor pa nos hóbennan ta fundeshi pa progreso!’. Door de fijne samenwerking en het bereikte resultaat hebben de vrijwilligers deze dag als zeer positief ervaren. Zij waren verheugd dat zij op deze wijze hebben kunnen

bijdragen aan de gemeenschap en in het bijzonder aan de jeugd van Curaçao.

De Rekenkamer heeft haar dank uitgesproken jegens de vrijwilligers voor hun inzet en enthousiasme en hoopt dat dit initiatief jaarlijks een vervolg krijgt!

BEGROTING EN FINANCIËLE VERANTWOORDING

De Rekenkamer heeft haar begroting over het jaar 2018 op 3 mei 2017 aangeboden aan de Minister van Financiën.

Als Hoog College van Staat is de Rekenkamer in de uitvoering van haar taken onafhankelijk van zowel de overheid als de Staten. Om deze reden is in artikel 49 lid 1 van de Lv ARC de volgende bepaling opgenomen:

“In overeenstemming met de Algemene Rekenkamer en de betrokken minister stellen de Staten de Algemene Rekenkamer faciliteiten beschikbaar voor een goede onafhankelijke functionering”.

Jaarlijks behoort de Rekenkamer een opgave te verstrekken aan het Ministerie van Financiën over de middelen die aan haar ter beschikking zijn gesteld en de uitputting hiervan. De Rekenkamer heeft hieraan in 2018 voldaan.

Onderstaand zijn per kostencategorie de gebudgetteerde en gerealiseerde uitgaven opgenomen.

Tabel 5: Gebudgetteerde en gerealiseerde uitgaven

	Budget	Overheveling	Uitgaven	5% Bezuiniging	Onderuitputting	Percentage
Personeelskosten	5.745.724		4.786.549		959.175	83.31%
Goederen en diensten	1.704.500	10.000	1.283.340	78.225	332.485	75.29%
Kapitaaldienst	150.000		50.414	99.586		33.61%

De regering heeft in 2018 besloten om nieuwe projecten, activiteiten en aankopen op de gewone dienst van 2018 welke niet tot doel hebben om het besparen danwel het verhogen van de inkomsten van de overheid, voorlopig aan te houden.

In de begroting van de Rekenkamer is op alle gewone diensten 5% ingehouden (budgetbesparing van 5%). Deze wijziging is gebeurd zonder enige overeenstemming met de Rekenkamer.

In 2018 heeft de Rekenkamer op verzoek van de Sociaal Economisch Raad ANG 10.000,- van het budget voor de kostenpost 'Goederen en diensten' overgeheveld en beschikbaar gesteld aan dit Hoog College van Staat. Het bedrag was bestemd voor een seminar en workshop door het Bureau Secretariaatsvoering SER/ROA/GOA in verband met het tienjarig bestaan van de Landsverordening Georganiseerd Overleg in Ambtenarenzaken (GOA).

De onderbesteding heeft in belangrijke mate betrekking op de post personeelslasten. Met betrekking tot de post kapitaaldienst zijn er weinig uitgaven gepleegd in verband met de ingevoerde kapitaalstop door de regering.

Deze maatregelen hadden geen consequenties voor de Rekenkamer voor wat betreft de uitvoering van haar werkzaamheden.

DE WERKZAAMHEDEN

Algemeen

De Rekenkamer bepaalt zelf welke onderzoeken zij doet. De Staten kunnen een verzoek indienen voor een onderzoek. Aan de hand van een interne analyse bepaalt de Rekenkamer of zij het verzoek van de Staten zal honoreren.

Vanaf het moment dat een rapport aan de Staten is aangeboden is het een openbaar document. Het rapport wordt op de website van de Rekenkamer (www.rekenkamercuracao.cw) geplaatst zodat het door een ieder kan worden geraadpleegd. Er wordt eveneens een verkorte versie van het rapport in het Papiaments op de website geplaatst.

Soort onderzoeken

Conform de Lv ARC voert de Rekenkamer controle op het geldelijk en materieel beheer in de ruimste zin - ongeacht welke vorm aan dat beheer is gegeven - voor het Land Curaçao uit.

Dit wordt gedaan aan de hand van rechtmatigheid-, doelmatigheid- en integriteitsonderzoeken. Hieronder volgt een omschrijving van de verschillende type onderzoeken die de Rekenkamer bevoegd is uit te voeren.

Voorgeschreven wettelijke controle jaarrekening Land

De door de Raad van Ministers geaccordeerde jaarrekening wordt door de Minister van Financiën aan de Rekenkamer aangeboden ter controle.

De Rekenkamer behoort binnen een termijn van anderhalve maand na ontvangst van het afschrift van het verslag van de accountant (lees: SOAB) een verslag van haar bevindingen uit te brengen aan de Staten.

Rechtmatigheidsonderzoeken

Het is de wettelijke taak van de Rekenkamer om jaarlijks bij het Land te controleren of het binnenkomende geld (belastingen en heffingen) volgens de regels is geïnd en of het uitgaande geld is besteed conform de begroting en regels.

Doelmatigheidsonderzoeken

Doelmatigheidsonderzoeken hebben betrekking op de drie E's, zijnde Economy, Efficiency en Effectiveness. Dit betekent dat de Rekenkamer onderzoekt of de overheid doelmatig werkt en de juiste hoeveelheid middelen inzet om de gewenste resultaten te behalen.

Integriteitsonderzoeken

Een integriteitsonderzoek brengt mogelijke integriteitrisico's en integriteitaspecten in kaart en bevat aanbevelingen tot het treffen van maatregelen ter vergroting van de weerbaarheid.

ONDERZOEKEN

Algemeen

De Rekenkamer maakt voor rechtmatigheidsonderzoeken onderscheid tussen de zogenoemde ‘financial’ en ‘compliance’ audits. Financial audits zijn onderzoeken van financiële verantwoordingen waaronder de wettelijke voorgeschreven jaarlijkse controle van de jaarrekening van het Land Curaçao.

Zoals eerder aangegeven stond het jaar 2018 in het teken van verdere opbouw en herstructurering van de organisatie én de uitvoering van de werkzaamheden van de Rekenkamer. Enerzijds was dit gericht op de in eerdere jaren bereikte resultaten te bestendigen en anderzijds om invulling te geven aan de verdere professionalisering van de organisatie. De tijd die hiermee gemoeid is geweest is uiteraard ten koste gegaan van de beschikbare tijd voor onderzoekswerkzaamheden.

In het verslagjaar 2018 heeft de Rekenkamer gewerkt aan verschillende onderzoeken. Voornamelijk werd de aandacht besteed aan het uitvoeren van doelmatigheidsonderzoeken wat aanbevolen wordt door de rekenkamerorganisaties.

Stand van zaken rechtszaak

De Staten hebben in december 2014 een motie aangenomen waarin de Rekenkamer werd verzocht om een diepgaand onderzoek te doen naar het beleid van United Telecommunication Services N.V. (hierna: UTS). De Rekenkamer heeft ingestemd met het doen van dit onderzoek.

UTS heeft zich echter verzet tegen dit onderzoek omdat zij vond dat de Rekenkamer niet bevoegd was om een dergelijk onderzoek te doen. UTS heeft daarom een rechtszaak aangespannen tegen het Land met het doel om het Land (de Rekenkamer) te verbieden om bedoeld onderzoek te doen.

Zoals reeds bekend heeft het Gerecht in Eerste Aanleg van Curaçao op 21 maart 2016 UTS in het gelijk gesteld en het Land (lees: de Rekenkamer) verboden om onderzoek te doen naar het beleid van UTS. Die beslissing is bevestigd op 10 januari 2017 door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba (hierna: het Hof). Het Land is in cassatie gegaan tegen de beslissing van het Hof.

Het Hof heeft overwogen dat UTS niet kan worden aangemerkt als rekenplichtig (artikel 19 van Lv ARC) maar wel als informatieplichtig (artikel 41 van Lv ARC). Het Hof heeft volgens de Hoge Raad der Nederlanden terecht geoordeeld dat de bevoegdheden van de Rekenkamer jegens UTS beperkt zijn tot de aan het Land gerelateerde geldelijk belangen, in casu de uitoefening van de aandeelhoudersrechten. Een onderzoek naar het beleid van UTS is dus niet mogelijk.

Op 19 oktober 2018 heeft de Hoge Raad der Nederlanden het cassatieberoep verworpen en het oordeel van het Hof bevestigd.

Het onderzoek met betrekking tot UTS is derhalve gestaakt.

Gepubliceerde rapporten

De Rekenkamer heeft in het verslagjaar 2018 aan verschillende onderzoeken gewerkt. Hieronder volgt een weergave van de afgeronde onderzoeken.

Tabel 6: Afgeronde onderzoeken

Rechtmatigheid	Jaarrekening Curaçao 2015	<i>Zijn de baten, lasten en balansmutaties rechtmatig en is zorggedragen voor een ordelijk en controleerbaar financieel beheer dat deugdelijk is weergegeven?</i>
	Aanbestedingsproces wegennet	<i>Vaststellen of de openbare aanbestedingsprocedures met betrekking tot wegeninfrastructuur, zoals gevolgd door de Openbare Werken van het Ministerie van Verkeer, Vervoer en Ruimtelijke Planning, voldoen aan de wet-en regelgeving, procedures en algemeen vereiste criteria.</i>
	Subsidie – Afwijkingen op de Subsidieverordening en het subsidiebeleid over de jaren 2010 tot en met 2015	<i>Voldoen alle in de periode 10 oktober 2010 tot en met 31 december 2015 verleende subsidies aan de geldende wet- en regelgeving en passen deze binnen het subsidiebeleid van de overheid?</i>
Doelmatighe	Parking Authority Curaçao - Beheer en exploitatie van openbare parkeerplaatsen en -terreinen in Punda en Otrabanda	<i>Zijn de door de Rekenkamer voorgestelde aanbevelingen opgevolgd door de minister en hebben de genomen maatregelen bijgedragen tot het wegwerken van de tekortkomingen?</i>

	<p>Subsidie – Risicomanagement van de overheid op de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen.</p>	<p><i>Hoe ziet de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen in de periode 2013 tot en met 2015 er uit? Heeft de overheid de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen bewaakt en waar nodig beheersingsmaatregelen getroffen?</i></p>
	<p>Personeelsbeleid Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (deel 1)</p>	<p><i>Heeft de overheid tijdens de periode 10 oktober 2010 tot en met 10 september 2015 ervoor gezorgd dat alle functies bij het ministerie van SOAW in overeenstemming met het beleid, de geldende richtlijnen en procedures zijn ingevuld met adequaat personeel?</i></p>
	<p>Personeelsbeleid Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (deel 2)</p>	<p><i>Heeft de overheid tijdens de periode 10 oktober 2010 tot en met 10 september 2015 ervoor gezorgd dat alle functies bij het ministerie van SOAW in overeenstemming met het beleid, de geldende richtlijnen en procedures zijn ingevuld met adequaat personeel?</i></p>

Jaarrekening Land 2015

De Rekenkamer heeft onderzocht of de baten, lasten en balansmutaties rechtmatig zijn en of zorg is gedragen voor een ordelijk en controleerbaar financieel beheer dat deugdelijk is weergegeven.

De Rekenkamer heeft zoals gebruikelijk bij haar onderzoek naar de jaarrekening van het Land op grond van de Lv ARC mede gebruik gemaakt van de bevindingen van de Stichting Overheidsaccountantsbureau.

Uit dit onderzoek heeft de Rekenkamer geconstateerd dat de jaarrekening 2015 evenals de jaarrekeningen van de voorgaande jaren het gevoerde financiële beheer niet deugdelijk weergeeft. Daarnaast heeft de Rekenkamer geconstateerd dat:

- niet alle verplichtingen en uitgaven verantwoord in deze jaarrekening tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de vastgestelde landsbegroting. De verplichtingen en uitgaven die niet tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de vastgestelde landsbegroting zijn als onrechtmatig aangemerkt;
- het financieel beheer nog steeds niet ordelijk en controleerbaar is; en
- ondanks dat de jaarrekening overeenkomstig de daarvoor gegeven voorschriften is opgesteld het vereiste inzicht ontbreekt. Dit gezien niet alle voorgeschreven toelichtingen zijn opgenomen.

Ondanks dat de Rekenkamer gezien de fouten en onzekerheden in de jaarrekening 2015 geen positief oordeel kon geven over deze jaarrekening, heeft de Rekenkamer geen bezwaar ingediend tegen de jaarrekening 2015. In haar gepliceerde rapport van 21 december 2018 heeft de Rekenkamer aangegeven dat zij van mening is dat gezien de overheid in 2017 op basis van de aanbevelingen van de Rekenkamer een plan van aanpak heeft opgesteld en in 2018 gestart is met het ondernemen van acties, het op zijn plaats is om de overheid de nodige tijd te geven om de aanbevelingen volledig uit te voeren.

Aanbestedingsproces wegenet

De Rekenkamer heeft onderzocht of het openbare aanbestedingsproces met betrekking tot weginfrastructuur gehouden door de uitvoeringsorganisatie Openbare Werken (hierna: UO Openbare Werken) van het Ministerie van

Verkeer, Vervoer en Ruimtelijke Planning (hierna: VVRP) voldoet aan de wet- en regelgeving, procedures en algemeen vereiste criteria. Het onderzoek is beperkt tot de projecten waarvoor betalingen in 2016 zijn verricht.

Uit dit onderzoek, gepubliceerd op 30 november 2018, is gebleken dat de openbare aanbestedingen die de UO Openbare Werken heeft gehouden, niet aan de wet- en regelgeving, procedures en algemeen vereiste criteria voldeden. De diverse fasen die de

openbare aanbesteding doorloopt voldoen niet aan de voorgeschreven criteria. Zowel de planning-, inschrijving-, evaluatie- als de contract afrondingsfase voldoen niet geheel aan de voorgeschreven danwel algemeen aanvaardbare criteria.

De planningsfase voldoet niet aan de criteria omdat:

- de projecten die zijn aanbesteed niet gebaseerd zijn op een door de minister goedgekeurd beleid en de onderhoudsplannen voor het betreffende jaar niet formeel door de minister zijn goedgekeurd;
- de bestekken van de projecten niet formeel door de minister zijn goedgekeurd, voorafgaand aan de openbare aanbesteding en bevatten ook geen ontwerp van het contract voor de projecten; en
- de UO Openbare Werken niet beschikte over vooraf vastgestelde evaluatiecriteria;

De inschrijvingsfase voldoet niet aan de eis van het rapporteren van het verloop van de aanbesteding omdat geen verslag is uitgebracht aan de minister hierover. Niet van alle openbare aanbestedingen is een verslag ontvangen.

Het ontbreken van een vooraf vastgesteld puntensysteem waarmee de evaluatiecommissie de offertes kon beoordelen is een gemis gebleken in de evaluatiefase. Daarnaast was de UO Openbare Werken nalatig geweest in het bekend maken aan wie ieder project was gegund.

Ook is gebleken dat de contractafronding niet conform de eisen was verlopen omdat het Ministerie VVRP geen contract met de aannemers heeft ondertekend.

Hoewel de aanbestedingen niet geheel voldoen aan alle door de wet voorgeschreven aspecten, hebben wij niet kunnen vaststellen dat het geld op onrechtmatige wijze werd besteed aan de projecten van wegeninfrastructuur. De aspecten waaraan niet werd voldaan zijn immers niet van invloed geweest op de rechtmatigheid van het bestede geld. De door ons beoordeelde projecten voldoen wel aan de begrotingsregels en de minister heeft de gunning van al deze projecten goedgekeurd.

Subsidie – Afwijkingen op de Subsidieverordening en het subsidiebeleid over de jaren 2010 tot en met 2015

De Rekenkamer heeft gevolg gegeven aan het verzoek van de Staten om te onderzoeken of zich afwijkingen hebben voorgedaan ten aanzien van het subsidiebeleid bij de verstrekte subsidies.

Op basis van de motie genomen in de Statenvergaderingen van 19 juni

2015 en 11 augustus 2015 heeft de Rekenkamer onderzocht of alle in de periode van 10 oktober 2010 tot en met 31 december 2015 verleende subsidies aan de geldende wet- en regelgeving voldoen en of deze binnen het (subsidie)beleid van de overheid passen. Dit rapport is gepubliceerd op 6 juni 2018.

Door het ontbreken van deugdelijke dossiers bij de ministeries kon de Rekenkamer geen beeld vormen over de volledigheid van de ingediende subsidieaanvragen. Voor zover de Rekenkamer kon beschikken over de voor het onderzoek benodigde documenten is geconstateerd dat niet alle in de onderzoeksperiode verleende subsidies rechtmatig zijn verleend. Een totaal van 65%, zijnde 361 subsidies voor een totaal bedrag van NAF 475.3 miljoen, is onrechtmatig verstrekt. De onrechtmatigheden zijn veroorzaakt door:

- 142 ontbrekende subsidieaanvragen;
- 111 niet tijdig ingediende aanvragen;
- 1 subsidie die niet begroot was;
- 273 subsidies waarvan de toekenning niet gedekt is met een Ministeriële Beschikking inhoudende de goedkeuring door de verantwoordelijke minister; en
- 31 subsidies ten bedrage van NAF 14.042.809 zonder toereikende begroting door de ministers zijn verstrekt. De onrechtmatigheid is achteraf rechtgetrokken door de Staten middels de vaststelling van de betreffende jaarrekeningen.

Daarnaast is geconstateerd dat niet alle instellingen die subsidie hebben ontvangen, zich hebben gehouden aan de verplichting om een verantwoording in te dienen. Gebleken is dat bij 366 subsidies (60%) de instellingen geen verantwoording hebben ingediend in de vorm van een activiteitenverslag en een jaarrekening/financieel verslag. Dit is in strijd

met de subsidieverordening. Het aantal ontbrekende activiteitenverslagen bedraagt 344 en het aantal ontbrekende jaarrekeningen of financiële verslagen 203. Een totaal van 81 van de instellingen die geen jaarrekening hebben ingediend zijn verplicht om een controleverklaring bij de jaarrekening in te dienen.

Ondanks dat de instellingen geen verantwoording hebben ingediend is subsidie aan hen uitbetaald omdat de Raad van Ministers besloten heeft om de subsidiebedragen aan de instellingen over te maken ongeacht of de instellingen een volledige aanvraag hebben ingediend en of de voorgeschreven toetsing niet is afgerond.

Ter afsluiting van het subsidieproces dient de verantwoordelijke minister de subsidie vast te stellen. Geconstateerd is dat van 575 subsidies het subsidiebedrag in strijd met de bepalingen van de subsidieverordening niet definitief is vastgesteld door de ministers. Ook hebben de ministers niet voldaan aan de rapportageplicht aan de Staten zoals voorgeschreven in de subsidieverordening inzake de resultaten en doeltreffendheid van de verleende subsidie.

Tot slot heeft de Rekenkamer in haar rapportage vermeld dat de overheid tot nu toe geen subsidiebeleid heeft geformuleerd. Bepaalde subsidies zijn verleend op basis van de beleidsvoornemens opgenomen in het regeerakkoord/–programma welke doorvertaald zijn in het programma van eisen. Door de ministeries van Algemene Zaken, Bestuur Planning en Dienstverlening, Verkeer Vervoer Ruimtelijke Planning en Financiën zijn subsidies verleend zonder dat hiervoor een beleidskader is ontwikkeld.

Subsidie – Risicomanagement van de overheid op de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen

Algemene Rekenkamer Curaçao

Subsidie - Risicomanagement van de overheid op de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen

Hoe ziet de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen in de periode 2013 tot en met 2015 er uit? Heeft de overheid de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen bewaakt en waar nodig beheersingsmaatregelen getroffen?

- 📄 Samenvatting Nederlands
- 📄 Samenvatting Papiaments
- ▶ Video in het Nederlands
- ▶ Video in het Papiaments

Wij hebben uitgaande van onze taak als Rekenkamer een onderzoek gedaan naar de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen en het hierop toegepaste risicomanagement door de overheid.

Het onderzoek is uitgevoerd bij 61 van de 74 instellingen die per eind 2017 nog steeds gesubsidieerd werden door de overheid. Van dertien instellingen heeft de Rekenkamer geen jaarrekeningen ontvangen van de

ministeries. Niet alle instellingen die verplicht zijn een jaarrekening voorzien van een controleverklaring in te dienen, hebben hieraan voldaan. Van de jaarrekeningen die niet voorzien zijn van een controleverklaring hebben wij de cijfers als indicatie gebruikt aangezien deze cijfers geen zekerheid bieden over de werkelijkheid.

De Rekenkamer concludeert uit het door haar gepubliceerde rapport d.d. 9 juli 2018 dat diverse instellingen per eind 2015 niet aan de liquiditeits- en solvabiliteitsnorm voldeden. De instellingen blijken niet voldoende liquide te zijn waardoor zij niet voldoende in staat waren om aan hun directe (op korte termijn) opeisbare verplichtingen te voldoen. Bij zestien instellingen is zowel de liquiditeit- als de solvabiliteitspositie zorgwekkend en het overgrote deel van de instellingen (58%) heeft hoge schulden opgebouwd. De schulden betreffen met name de ingehouden belastingen en sociale lasten die niet of niet tijdig zijn afgedragen. Het openstaande bedrag aan belastingen en sociale premies bedraagt per eind 2015 NAF 13.973.377. 67% van de instellingen zijn voor meer dan 50% van hun baten afhankelijk van de subsidie van de overheid. Dit houdt in dat het verlagen van de subsidie door de overheid direct gevolgen heeft voor de financiële positie van deze instellingen.

Uit de analyse van de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen blijkt dat bij een 12-tal instellingen de financiële positie per eind 2015 zorgwekkend was. Deze instellingen waren per eind 2015 niet voldoende liquide en niet solvabel genoeg en hadden per eind 2015 een schuld aan belastingen en sociale premies opgebouwd. Het merendeel van de baten van deze instellingen is afkomstig van de overheid in de vorm van subsidie. Bijna al deze instellingen hadden een negatief resultaat per eind 2015 en bepaalde instellingen kampen vanaf 2013 met een negatief resultaat. Bij drie van deze instellingen heeft de accountant een opmerking ten aanzien van de continuïteit van de instelling in de controleverklaring vermeld. Slechts bij een instelling heeft de overheid de maatregel genomen om de subsidierelatie met deze instelling te beëindigen wegens de zorgwekkende financiële situatie van deze instelling. Het is echter niet duidelijk hoe de dienstverlening zal worden gegarandeerd.

De Rekenkamer heeft de Staten met name aanbevolen om van de ministers te eisen dat zij verantwoording afleggen over de financiële positie van deze instellingen alsmede de maatregelen die de overheid zal nemen ter voorkoming van risico's door verdere verslechtering van de financiële positie van de instellingen voor de dienstverlening die de overheid moet garanderen.

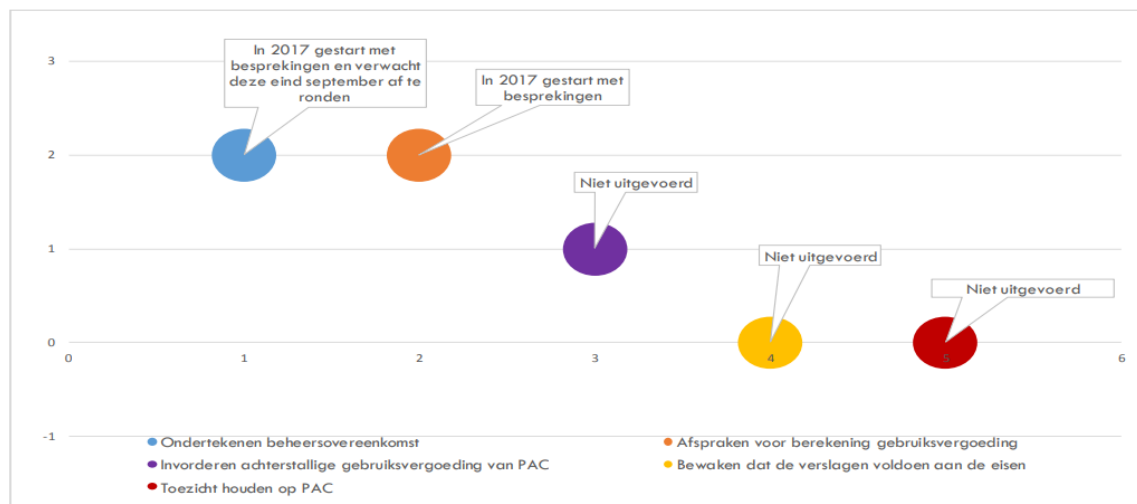
De Rekenkamer heeft tot nu toe geen kennis kunnen nemen dat de Staten de overheid ter verantwoording heeft geroepen voor de zorgwekkende financiële positie van deze instellingen en hoe de dienstverlening dat door deze instellingen wordt geleverd aan de gemeenschap gegarandeerd kan worden indien het voortbestaan van deze instellingen in gevaar komt.

Parking Authority Curaçao – Beheer en de exploitatie van openbare parkeerplaatsen en -terreinen in Punda en Otrobanda

De Rekenkamer heeft in opvolging van het onderzoek dat zij in juni 2011 heeft verricht naar het beheer en de exploitatie van de openbare parkeerplaatsen en -terreinen in Punda en Otrobanda, een vervolgonderzoek verricht.

Uit dit vervolgonderzoek, gepubliceerd op 14 november 2018, bleek dat de ministers die belast waren met de portefeuille van VVRP, sinds de publicatie van ons rapport in 2012, de aanbevelingen van de Rekenkamer niet hebben opgevolgd. In onderstaand figuur is de stand van zaken van de implementatie weergegeven.

Figuur 5: Stand van zaken implementatie aanbevelingen Rekenkamer

Uit de stand van zaken blijkt dat:

- de overheid nog steeds geen parkeerbeleid heeft geformuleerd. De minister heeft slechts een beleidsnota inzake het parkeren in de binnenstad vastgesteld;
- tot nu toe geen formele beheersovereenkomst is afgesloten met Parking Authority Curaçao (hierna: PAC);
- geen formele afspraken zijn gemaakt met PAC over de hoogte van de gebruiksrechtvergoeding, waardoor tot op dat moment geen vergoeding is geïnd. Hierdoor heeft de overheid over de periode 2010 tot en met 2016 meer dan NAf 3 miljoen aan inkomstenderving geleden. Door de verstreken tijd en het feit dat de overheid nooit aanstalten heeft gemaakt om de gebruiksrechtvergoeding van PAC te vorderen loopt de overheid het risico dat een deel van de vordering voor verjaring in aanmerking komt en achteraf moeilijk kan worden opgeëist. Indien geen actie wordt ondernomen kan de opbrengstderving oplopen tot NAf 5 miljoen; en
- PAC niet heeft voldaan aan de rapportageverplichting. Er zijn immers geen kwartaalrapportages en ook geen jaarrekeningen voorzien van een controleverklaring uitgebracht en de overheid heeft geen actie ondernomen om PAC te eisen om zich hieraan te houden. Door het ontbreken van gecontroleerde jaarrekeningen is er geen zekerheid over de betrouwbaarheid van de verantwoorde parkeeropbrengsten. Deze opbrengsten zijn relevant voor het bepalen van de werkelijk verschuldigde gebruiksrechtvergoeding.

Volgens de minister van VVRP was zij in bespreking met PAC om een beheersovereenkomst te formaliseren. De Rekenkamer heeft de minister aanbevolen om het proces van formalisatie van de afspraken met PAC te bespoedigen en in de afspraken het te betalen gebruiksrecht goed te regelen. Tot het moment van afsluiten van het onderzoek was echter geen overeenkomst afgesloten.

Op basis van de datum van de opdrachtverstrekking zou de opdracht uitgaande van de looptijd van 10 jaar op 17 september 2019 aflopen, echter de minister is van mening dat de opdracht van rechtswege per 31 januari 2020 afloopt.

De Rekenkamer heeft de Staten aanbevolen om de minister erop aan te dringen dat de gebruiksrechtvergoeding alsnog wordt geïnd en ook om erop toe te zien dat de minister de aanbevelingen van de Rekenkamer opvolgt. De Staten dient rekening te houden dat de overeenkomst uiterlijk 31 januari 2020 afloopt en dat daarvoor een nieuwe openbare aanbesteding moet worden gehouden wil men het betaald parkeren in de binnenstad

behouden. Immers, in het bestek is geen mogelijkheid vermeld voor verlenging van de opdracht.

Personeelsbeleid Ministerie SOAW (deel 1) Uitvoerende sectoren

Op verzoek van de Staten heeft de Rekenkamer een onderzoek naar de aspecten van het personeelsbeleid verricht bij het ministerie van SOAW. De onderzoeksvraag luidde als volgt:

Heeft de overheid tijdens de periode 10 oktober 2010 tot en met 10 september

2015 ervoor gezorgd dat alle functies bij het ministerie van SOAW in overeenstemming met het beleid, de geldende richtlijnen en procedures zijn ingevuld met adequaat personeel?

Om de bevindingen en aanbevelingen meer tot hun recht te laten komen, zijn de resultaten van het onderzoek in twee deelrapporten uitgebracht. Deelrapport 1 is op 14 maart 2018 uitgebracht en gaat over de uitvoerende sectoren.

De Rekenkamer heeft geconcludeerd dat bij het invullen van de functies gedurende de onderzoeksperiode in belangrijke mate is voldaan aan de wettelijk voorgeschreven regels ter zake plaatsing en werving. Het gevoerde personeelsbeleid heeft echter in belangrijke mate niet geleid tot een doelmatige bezetting van de functies. Een groot deel van het personeel voldoet niet aan de functie-eisen. Een aanmerkelijk deel van de vastgestelde functies was tijdens de onderzoeksperiode niet ingevuld of was wel ingevuld maar werd feitelijk niet uitgevoerd. Er is geen optimaal gebruik gemaakt van de mogelijkheid om vacante functies die geprioriteerd waren, in te vullen. Ook zijn formeel ingevulde functies niet uitgevoerd maar zijn betrokkenen elders binnen of buiten het ministerie ingezet. Het gevolg is dat de organisatieonderdelen vanaf 10 oktober 2010 kwalitatief en kwantitatief in belangrijke mate ontoereikend zijn bemenst. Dit houdt risico's in voor de kwalitatieve en kwantitatieve uitvoering van de taken en realisatie van de doelen.

Personeelsbeleid Ministerie SOAW (deel 2) SG, MT-functies en Kabinet Minister

Deelrapport 2 is op 15 juni 2018 uitgebracht en gaat over de functies Secretaris-Generaal, Beleidsdirecteur en de Sectordirecteur. In dit deelrapport zijn tevens de uitkomsten betreffende het Kabinet van de Minister opgenomen.

De Rekenkamer heeft geconcludeerd dat het gevoerde personeelsbeleid zowel qua rechtmatigheid als doelmatigheid betreft in belangrijke mate heeft gefaald. Van het merendeel van de managementteamfuncties die gedurende de onderzoeksperiode formeel zijn ingevuld, zijn geen bewijzen aangetroffen dat een assessment is uitgevoerd en aan de opleidingseisen is voldaan, terwijl deze criteria juist belangrijk zijn om de kwaliteiten van de sollicitant te kunnen beoordelen. Door onzorgvuldig handelen van opeenvolgende bestuurders is een consistente, kwantitatief én kwalitatief volwaardige sturing van het ministerie onvoldoende gewaarborgd geweest. Dit heeft direct gevolgen voor het functioneren en realiseren van de doelen van het ministerie in het algemeen en van de doelen van de organisatieonderdelen in het bijzonder. Verder heeft dit handelen geleid tot onnodige uitgaven voor de overheid. Tot slot heeft de 'tone at the top' ook effect op het functioneren van het ministerie. 'Tone at the top' is namelijk van essentieel belang om het gewenste gedrag van de leidinggevenden en overige ambtenaren te bereiken

Behandeling door de Staten van de in 2018 uitgebrachte rapporten

Uit onderstaand overzicht blijkt dat de door de Rekenkamer in 2018 aangeboden rapporten zijn noch in de Centrale Commissie noch in de Openbare Statenvergadering behandeld.

	Behandeld door de Staten	
	Centrale commissie	Openbare vergadering
Afwijkingen op subsidie verordening	-	-
Financiële positie van gesubsidieerde instellingen	-	-
Jaarrekening Land 2015 Personeelsbeleid SOAW (topkader)	-	-

	Behandeld door de Staten	
	Centrale commissie	Openbare vergadering
Personeelsbeleid SOAW (uitvoerend)	-	-
Procurements onderhoud wegennet	-	-
Vervolgonderzoek geconstateerde onvolkomenheden Parking Authority Curaçao	-	-

Van de Staten ontvangen verzoeken

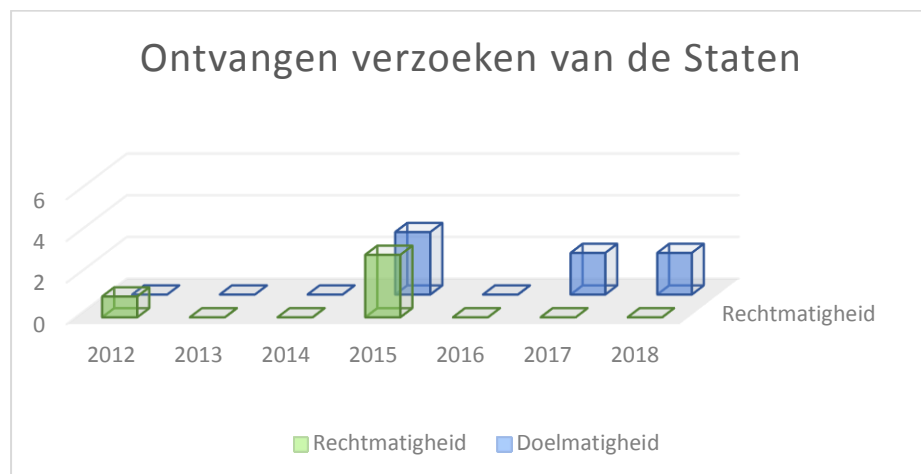
In het jaar 2018 hebben de Staten de Rekenkamer verzocht om een onderzoek in te stellen naar de rechtmatigheid en doelmatigheid bij het verstrekken van incidentele subsidies door de overheid aan 'Centro Deportivo Barber', 'Fundashon Formashon i Alegria' en 'Fundashon C. Victory Boys'. De Staten wensen meer inzicht te krijgen in de wijze waarop deze middelen zijn besteed.

De Rekenkamer heeft in 2018 een aanvang gemaakt met het onderzoeksvoorstel voor dit onderzoek, ter informering van de Staten over de centrale vraag die onderzocht zal worden. Over het onderzoek zal in 2019 worden gerapporteerd.

Verder heeft de Rekenkamer in mei 2018 een verzoek van de Staten ontvangen om een rechtmatigheids- en een doelmatigheidsonderzoek met betrekking tot de kosten van het project Hospital Nobo Otrobanda in te stellen. Het betreft een onderzoek die de Rekenkamer op eigen initiatief heeft ingesteld. Verwacht wordt dat volgend jaar hierover gerapporteerd zal worden.

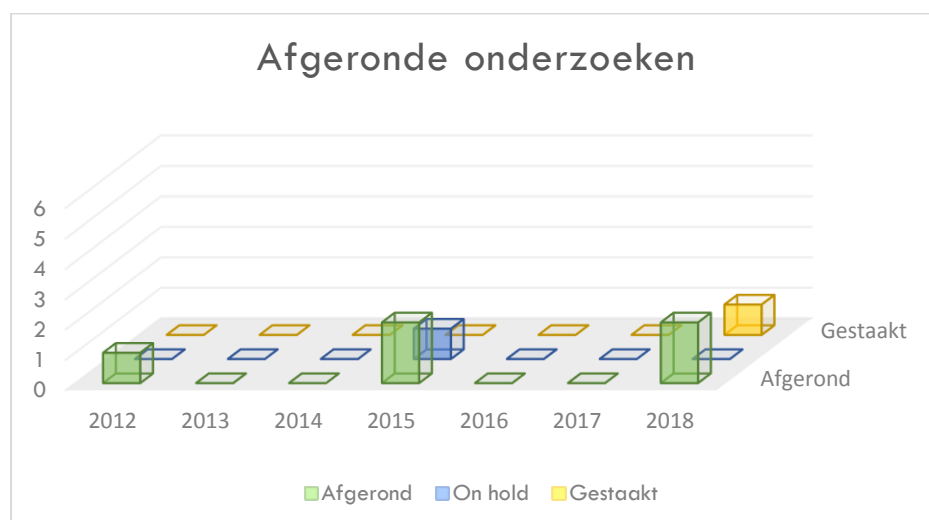
Hieronder is een overzicht opgenomen van de in 2018 ontvangen verzoeken van de Staten ten opzichte van de voorgaande jaren.

Figuur 6: Ontvangen verzoeken van de Staten periode 2012 - 2018

In het jaar 2018 zijn twee statenverzoeken afgerond met vier rapporten aan de Staten. Op zijn beurt is het onderzoek bij UTS gestaakt. Dit naar aanleiding van de uitspraak van de Hoge Raad der Nederlanden.

Figuur 7: Afgeronde onderzoeken periode 2012 - 2018

De Rekenkamer heeft twee ingediende verzoeken door de Staten afgerond, te weten:

- Rechtmatigheid van de verstrekte subsidies over de jaren 2010 tot en met 2015; en
- Personeelsbeleid bij het Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn.

Gezien de omvang en de kwaliteit van de verkregen informatie gedurende de uitvoering van de controlewerkzaamheden is geopteerd om beide onderzoeken in twee aparte rapporten vast te leggen.

Derhalve zijn de volgende vier onderzoeken afgerond:

Rechtmatigheid van de verstrekte subsidies	1. Subsidie – Afwijkingen op de Subsidieverordening en het subsidiebeleid over de jaren 2010 tot en met 2015
	2. Subsidie – Risicomanagement van de overheid op de financiële positie van de gesubsidieerde instellingen in de periode 2013 tot en met 2015
Personeelsbeleid Ministerie SOAW	1. Invulling van functies (uitvoerend) tijdens de periode 2010 tot en met 2015
	2. Invulling van functies (topkader) tijdens de periode 2010 tot en met 2015

Lopende onderzoeken

De lopende onderzoeken die naar verwachting in 2019 zullen worden voortgezet en afgerond, worden hieronder aangegeven met de centrale vraag en/of de deelvragen die hierbij beantwoord zullen worden.

Bachelors Opleiding in Policing - toekenning opdracht voor verzorging van de opleiding

Voldoet de uitbesteding van de ontwikkeling en verzorging van de opleiding 'Bachelor in Policing' aan ICUC International B.V. aan de wet- en regelgeving en aan de doelmatigheidseisen?

Consultancybeleid - afwijkingen van het beleid

Heeft de overheid zich tussen 10 oktober 2010 en 30 augustus 2015 bij de inhuur van consultants gehouden aan het geldende consultancy beleid?

Curaçaohuis panden - rechtmatigheid en doelmatigheid verkoop en aankoop panden

Is de verkoop/aankoop van de panden aan de Badhuisweg 173-175 en Wagenaarsweg 3 en aankoop van het pand aan de Prinsegracht 63-65 in overeenstemming met het principe van doelmatigheid en zijn de geldende verkoop- en aankoopprocedures gevolgd?

Doelstellingen van de van het ministerie van OWCS

Heeft het ministerie van OWCS voor de vier wettelijk voorgeschreven taken doelstellingen en passende activiteiten vastgesteld die SMART zijn geformuleerd?

Dr. F. Da Costa Gomez University of Curaçao (UoC) - financiële bijdrage

Heeft de UoC voldaan aan de voorwaarden gebonden aan de jaarlijkse financiële bijdrage van de overheid over de periode 2011 tot en met 2016?

De Rekenkamer is in afwachting van de UoC voor de op te leveren informatie zodat dit onderzoek kan worden voortgezet.

Hospital Nobo Otrobanda

Wordt het project HNO binnen de begroting gerealiseerd en wordt de hoofddoelstelling van het project gerealiseerd?

De centrale vraag wordt beantwoord door middel van de volgende onderzoeksvragen/deelvragen:

1. Is het haalbaar dat het ziekenhuis uiterlijk op de overeengekomen datum bouwkundig wordt opgeleverd (deelrapport 1)?
2. Is het haalbaar dat het ziekenhuis uiterlijk op de overeengekomen datum en conform het transitieplan operationeel is (deelrapport 1)?
3. Vallen de totale kosten van het project binnen de daarvoor vastgestelde begroting (deelrapport 2)?
4. Zijn het zorgaanbod en de functionaliteiten zoals beoogd (deelrapport 3)?
5. Is de duurzame exploitatie van het HNO gewaarborgd (deelrapport 4)?

Jaarrekening van het Land 2016

1. de verplichtingen, de uitgaven en de ontvangsten tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de wet- en regelgeving;
2. de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de financiële positie van het Land per 31 december 2016 en het jaarresultaat.

Jaarrekening van het Land 2017

1. de verplichtingen, de uitgaven en de ontvangsten tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de wet- en regelgeving;

2. de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de financiële positie van het Land per 31 december 2017 en het jaarresultaat.

Gereedheid voor de implementatie van de Sustainable Development Goals

Vormen de stappen die de overheid vanaf september 2015 heeft genomen een goede voorbereiding om de ontwikkelingsdoelen van de 2030 Agenda in het jaar 2030 te bereiken?

Openbare aanbestedingen

Heeft de overheid tijdens de periode 10 oktober 2010 tot 1 september 2015 zich bij het aangaan van onderhandse aanbestedingen gehouden aan de regels en het beleid voor afwijking van openbare aanbesteding?

Overdrachtsbelasting

Houdt de overheid effectief toezicht op de tijdige en volledige ontvangst van verschuldigde overdrachtsbelastingen en heeft in de onderzoeksperiode tijdige en volledige ontvangst van deze belasting plaatsgevonden?

Schooltransport

Wordt het doel van gratis schooltransport bereikt, zijn de daarvoor betaalde kosten rechtmatig en is de veiligheid van de te vervoeren scholieren gewaarborgd?

Toegekende publieke middelen – Toegekende publieke middelen aan drie organisaties.

Is het proces vanaf de aanvraag tot en met uitbetaling van de gelden aan 'Centro Social y Deportivo Barber', 'Fundashon Formashon i Alegria Despues di Skol' en 'Fundashon Centro di Victory Boys' verlopen in overeenstemming met de geldende wet- en regelgeving en hebben deze instellingen de ontvangen publieke middelen doeltreffend gebruikt in overeenstemming met de goedgekeurde verzoeken?

De hieronder opgenomen tabel 8 geeft weer wat voor soort onderzoek het betreft, namelijk een rechtmatigheids- of een doelmatigheidsonderzoek.

Tabel 7: Type onderzoeken

	Rechtmatigheid onderzoek	Doelmatigheid onderzoek
Bachelor Opleiding of Policing - toekenning opdracht voor verzorging van de opleiding		x
Consultancybeleid - Afwijkingen van het beleid	x	
Curaçaohuis - rechtmatig- en doelmatigheid verkoop en aankoop panden		x
Doelstellingen - realisatie doelstellingen OWCS		x
Dr. F. Da Costa Gomez University of Curaçao - financiële bijdrage	x	
Hospital Nobo Otrobanda- bouw en transitie		x
Hospital Nobo Otrobanda- zorgaanbod		x
Hospital Nobo Otrobanda- duurzame exploitatie		x
Hospital Nobo Otrobanda - kosten		x
Jaarrekening van het Land 2016	x	
Jaarrekening van het Land 2017	x	
Gereedheid voor de implemetatie van de Sustainable Development Goals		x
Openbare aanbestedingen - Afwijkingen van de openbare aanbestedingen conform het geldend beleid.		x
Overdrachtsbelasting		x
Schooltransport	x	
Toegekende publieke middelen aan drie organisaties		x

Bepaalde lopende onderzoeken zijn door ontwikkelingen of andere redenen 'on hold' gezet en zullen later, afhankelijk van de ontwikkelingen, weer worden opgepakt.

Overige onderzoeken

Onderstaand overzicht geeft de onderzoeken weer die opgestart of verder opgepakt zullen worden in 2019.

Tabel 8: Op te starten of voort te zetten onderzoeken in 2019

	Rechtmatigheid onderzoek	Doelmatigheid onderzoek
Bedrijfsvoering Land		x
Bejaardentehuizen - toezicht kwaliteit huisvesting		x
Doeltreffendheid Publieke zaken		x
Integriteit - beheersingsmaatregelen GMN		x
Jaarrekeningen Algemeen Pensioenfonds Curaçao 2010 - 2015	x	
Jaarrekeningen Landsloterij 2010 - 2015	x	
Successie- en overgangsbelasting	x	
Publieke Zaken - doeltreffendheid		x

Vaststellen van het slot van de rekeningen

Artikel 51 lid 1 van de Lv C-2010 schrijft voor dat de Gouverneur (lees: de regering⁷) uiterlijk een maand na het uitbrengen van het verslag van de Rekenkamer een ontwerplandsverordening tot vaststelling van de jaarrekening indient bij de Staten. Dit ter verlening van décharge aan de ministers over het door hen gevoerde financiële beheer met betrekking tot het voorafgaande dienstjaar.

De Rekenkamer heeft de afgelopen jaren de Staten geïnformeerd over de uitkomsten van de controles van de jaarrekeningen 2014 en eerder.⁸ In 2018 heeft de Rekenkamer haar verslag met betrekking tot de jaarrekening van het jaar 2015 op 21 december 2018 ingediend bij de Staten.

⁷ Memorie van Toelichting op de Lv C-2010 (artikel 51)

⁸ Jaarrekening 2013 in juli 2015 en jaarrekening 2012 in augustus 2014

In onderstaand overzicht is weergegeven in hoeverre de Staten de gecontroleerde jaarrekeningen reeds hebben vastgesteld.

Tabel 9: Vastgestelde jaarrekeningen door de Staten (conform de van de Staten verkregen informatie)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Centrale commissie	12 maart 2015	15 april 2015	14 april 2016	20 april 2016		
Verslag Centrale Commissie	12 maart 2015	15 april 2015	14 april 2016	20 april 2016		
Goedgekeurd in de openbare vergadering van de Staten	26 maart 2015	12 april 2016	21 december 2016	21 december 2016		

CONTACTEN

De Rekenkamer is zich ervan bewust dat samenwerken met de verschillende organisaties zowel op lokaal, Koninkrijk of internationaal niveau van belang is voor de eigen organisatie.

Bezoeken

Onderstaand is een schema opgenomen van de uitnodigingen in 2018 waarop de Rekenkamer is ingegaan en/of de organisaties die zij in dat jaar heeft bezocht danwel van wie zij bezoek heeft ontvangen:

Tabel 10: Overzicht bezoeken

Maand	Dag	
Januari	3	Nieuwjaarsreceptie Gouverneur
	10	Beëdiging plaatsvervangend Collegelid Adaly Rodriguez
Februari	23	Inhuldiging nieuwe vergaderzaal SER alsmede lancering van hun nieuwe logo en website
Maart	22	20th year celebration and launch data center CORE N.V.
April	19	Lunch College bij Gouverneur
	25	Plechtige vergadering i.v.m. 80-jarig bestaan van de parlementaire democratie
	26	Uitreiking Koninklijke onderscheidingen
	26	Koningsdagreceptie
Mei	18	Meeting met de heer Millerson inzake nieuwe landsverordening
	18	15th Anniversary Celebration Ombudsman
Juni	5 t/m 8	Bestuurlijk Overleg rekenkamers Koninkrijk
	14	Lezing dhr. Gradus van het College Financieel Toezicht
	20	College Financieel Toezicht: afscheidsreceptie van mevrouw Dekker, mevrouw Van der Sluis-Plantz en de heer Croes
	21	Meeting met het College Financieel Toezicht
	22	Meeting United Nations Development Plan in verband met Sustainable Development Goals met mission leaders van UNDP Panama
Augustus	13	Meeting met MFK-fractie en mr. Boersema inzake initiatiefontwerp Lv ARC
	14 t/m 17	CAROSAI: Celebration 30th Anniversary of CAROSAI in Kingston, Jamaica
September	11	Reunion solèm na okashon di apertura di aña parlamentario 2018 - 2019

	11	Resepshon na okashon di apertura di aña parlamentario 2018 - 2019
	26	Ontvangst ter gelegenheid van het afscheid van de Vertegenwoordiger van Nederland, de heer Henk Brons, en de kennismaking met zijn opvolger, de heer Erwin Arkenbout
	27	Ontvangst ter gelegenheid van het afscheid van de Vice Voorzitter van de Raad van State, de heer Donner
	28	Afscheidsbezoek aan de Rekenkamer door de Vice President van de Raad van State, de heer Donner, alsmede de Secretaris van de Raad van State, de heer Rob Visser, en de Raadsadviseur, de heer Ron van der Veer
November	7	Raad van Advies forumdiscussie 'Aanwijzingen en Ontbindingsrecht, Onderlinge verhoudingen op rijks- en landsniveau'
	8	Gesprek met de Evaluatiecommissie Rijkswet financieel toezicht
December	6	Seminar Centraal Georganiseerd Overleg in Ambtenarenzaken 'Social dialogue and labour relations; trends and perspectives in public sectors in the sub region and across regions'

Viering 65 jarig bestaan

Op donderdag 7 juni 2018 heeft de Rekenkamer haar 65-jarig bestaan gevierd. Voorafgaand aan deze viering was er een Bestuurlijk Overleg van de rekenkamers van het Koninkrijk der Nederlanden. Dit overleg heeft plaats gevonden ten kantore van de Rekenkamer.

Op deze dag werd een speciaal programma in elkaar gezet waarbij verschillende stakeholders van de Rekenkamer uitgenodigd waren. Het voornaamste doel van deze bijeenkomst was om tijdens een goed gesprek met de ministers, Parlementariërs, Sector Directeuren en Secretarissen-Generaal van de verschillende ministeries het te hebben over hoe het functioneren van de overheid verbeterd kan worden aan de hand van een effectieve Rekenkamer. De rekenkamers hebben ieder een korte presentatie gegeven.

Tijdens het tweede gedeelte van de viering van het 65-jarig bestaan van de Rekenkamer hebben de minister van Algemene Zaken, de Voorzitter van de Staten en de Voorzitter en Secretaris van de Rekenkamer Curaçao een korte speech gehouden.

Rekenkamers binnen het Koninkrijk

Bestuurlijk Overleg

In 2018 zijn de contacten en eventuele samenwerking met de andere rekenkamers van het Koninkrijk geïntensiveerd. De in 2017 daartoe gestarte voorbereidingen zijn uitgemond in het Bestuurlijk Overleg 2018 van de rekenkamers binnen het Koninkrijk der Nederlanden. De Rekenkamer heeft besloten om de hosting van het Bestuurlijk Overleg op zich te nemen en dit overleg vond plaats van 5 tot en met 8 juni 2018.

De doelstelling van dit overleg was driedelig:

1. Elkaar beter te leren kennen: de achterliggende gedachte is dat als je elkaar beter kent je elkaar ook makkelijker vindt indien nodig;

Bestuurlijk Overleg 2018

Rekenkamers Koninkrijk der Nederlanden

2 - 8 juni 2018, Willemstad, Curaçao

2. Kennis uit te wisselen over gemeenschappelijke problematiek. De achterliggende gedachte is dat twee meer dan één weten en ervaringen kunnen hierdoor gedeeld worden; en
3. Nagaan in hoeverre het mogelijk is om in de toekomst gezamenlijke trainingen te (laten) verzorgen. Tevens wordt met het gezamenlijk volgen van trainingen de samenwerking tussen de rekenkamers op informele wijze bevorderd.

De onderwerpen die tijdens deze dagen aan bod kwamen waren:

- onafhankelijkheid, positie, rollen en taken, mandaat en onderzoeksbevoegdheden;
- rol rekenkamer ten aanzien van integriteit binnen het openbaar bestuur en het rekenkamerinstituut;
- effectieve rekenkamers: externe communicatie en Stakeholders relaties;
- inzicht in publiek geld; en
- samenwerking en onderlinge ondersteuning rekenkamers binnen het Koninkrijk.

Verder zijn er enkele uitgevoerde onderzoeken gepresenteerd waarvan het onderwerp, de bevindingen en aanbevelingen relevant waren voor de rekenkamers.

Integriteitsassessment Nederland

Op verzoek van de Algemene Rekenkamer Nederland heeft een medewerker van de Rekenkamer die door IntoSAINT is aangesteld als moderator, in juli 2018 haar bijdrage geleverd aan het verzorgen van een 'Selfassessment Integrity' workshop van IntoSAINT voor de Algemene Rekenkamer Nederland.

Gedurende deze driedaagse workshop heeft een aantal geselecteerde medewerkers van de Algemene Rekenkamer Nederland onder leiding van twee moderators de sterke en zwakke punten van het niveau van de integriteit van de organisatie geanalyseerd. Hierbij hebben de medewerkers in eerste instantie de institutionele kwetsbaarheden of risico's die kunnen leiden tot schending van integriteit, geïdentificeerd. Vervolgens hebben deze medewerkers het niveau van het integriteitsbeheersingssysteem geëvalueerd om mogelijke knelpunten te identificeren. De bevindingen zijn vastgelegd en de aanbevelingen zijn gepresenteerd om de geconstateerde zwakke punten te elimineren.

De uitkomsten van de workshop zijn in een rapport met de voorgestelde aanbevelingen van de medewerkers aan het College van de Algemene Rekenkamer Nederland gepresenteerd.

Internationaal

OLACEFS

Sinds november 2014 is de Rekenkamer volwaardig lid van de OLACEFS.

Met het lidmaatschap wil de Rekenkamer de regionale samenwerking met de verschillende rekenkamers bevorderen en de mogelijkheid scheppen om deel te nemen aan cursussen en congressen die de OLACEFS organiseert, met als ultiem doel het versterken van de Rekenkamer.

In oktober 2018 hebben de Voorzitter en de Secretaris van de Rekenkamer het XXVIII Asamblea General Ordinaria in Buenos Aires, Argentinië bijgewoond. Vertegenwoordigers van 18 van de 22 leden rekenkamers hebben hieraan deelgenomen.

Tijdens het congres kwamen de volgende onderwerpen aan bod:

1. de integriteit bij openbare aankopen. Mechanismen voor coördinatie en controle tussen aanbestedingssystemen en rekenkamers; en
2. hoger toezicht op staatsbedrijven en publiek/private participaties (of te wel Public Private Partnerships (hierna: PPP)).

In de openbare aanbestedingssystemen in de regio konden we de volgende positieve praktijken waarnemen, namelijk:

- Het gebruik van elektronische systemen toegankelijk voor het publiek welke gegevens bevatten van de wetgeving die de aanbesteding regelt, de projecten alsmede de lijst en gegevens van leveranciers of aannemers die de beoordeling van hun prestaties bekend maken. Hierbij wordt transparantie beoogd;
- Groeperingen die opkomen voor de rechten van de burgers die betrokken worden bij grote sociale projecten waarbij zij kunnen helpen met planning en latere controle bij oplevering van het project;
- Het gebruik van gestandaardiseerde modellen bij aanbestedingen voor wat betreft contracten algemene of specifieke condities en voorwaarden; en
- Het van tevoren in kaart brengen van verschillende risico's.

Tevens werden enkele negatieve punten aangekaart zoals bijvoorbeeld:

- Bij het opstellen van de eisen en voorwaarden voor de leverancier/aannemer worden specifieke eisen vastgelegd waaraan uitsluitend door één bepaalde leverancier of aannemer kan worden voldaan, dus gerichte aanbesteding;
- Tekortkoming in de planning die later wijzigingen in contracten en prijs tot gevolg kan hebben;
- Gebrek aan tijdige controles en de effectiviteit ervan; en
- Tekortkoming in de toepassing van sancties (boetes, uitvoering van garanties, wederom contracteren en dergelijke).

In deze context kwam naar voren dat integriteit bij openbare aanbestedingen ondenkbaar is indien dit niet aanwezig is binnen het overheidsapparaat of de overheidsentiteiten en bij de toe te passen controlesystemen.

Integriteit heeft te maken met het promoveren van normen en waarden binnen de entiteiten. De belangrijkste punten hierbij zijn onder andere:

- het vastleggen van gedragscodes voor overheidsfunctionarissen en leveranciers of aannemers;
- het instellen van een zogenoemde 'burger observatorium';
- het aannemen en tijdig afhandelen van klachten;
- het trainen van ambtenaren in het proces van aanbesteding en contracteren;
- het instellen van een 'E-procurement' systeem waarin alle informatie wordt gepubliceerd (dit voorkomt het naderhand wijzigen van informatie);
- het analyseren en vergelijken van de prijzen;
- de coördinatie tussen de verschillende entiteiten die bij de aanbesteding betrokken zijn;
- het doen van rechtmatigheids- en doelmatigheidsonderzoeken en de follow-up op de resultaten daarvan;
- het kunnen uitvoeren van controles op het bestek en de contracten alvorens het project wordt uitgevoerd, met andere woorden de preventieve controle vooral bij grote projecten; en
- het toestaan en vergemakkelijken van de deelname van de 'civil society' groeperingen in het proces.

Tot slot kan worden geconstateerd dat de meeste van de besproken gevallen bij alle landen voorkomen, wat dus oproept tot een gezamenlijke aanpak en coördinatie tussen de rekenkamers.

De participerende rekenkamers hebben als huidige en potentiële problemen de volgende punten aangekaart:

- tekortkomingen bij de keuze van projecten;
- gebrek aan een integrale planning bij de keuze en prioritering van de projecten;
- ontbreken van een revisie van de aan de projecten voorgaande economische, financiële, technische, milieu en sociale studies en een vergelijking met andere PPP-projecten;
- discretie bij het nemen van beslissingen;
- onvoldoende kwaliteit van het eindproduct;
- het ontwikkelen van projecten die afhankelijk zijn van de politiek;

- onvoorziene kostenoverschrijding in de uitvoering van openbare werken;
- het genereren van staatsschulden welke niet begroot zijn;
- inefficiënte evaluatie van de risico's door de overheid in de planningsfase; en
- beperkingen bij de controle en monitoring van de projecten.

De besprekingen hebben plaatsgevonden in verschillende groepen waarna per groep de door hun voorgedragen aanbevelingen werden gepresenteerd.

Enkele voorgedragen aanbevelingen waren:

- PPP-projecten dienen over hun hele levenscyclus geauditeerd te worden, maar vooral in de planningsfase voorafgaand aan de ondertekening van het contract;
- zorgdragen voor het plaatsvinden van een adequate screening van de aannemer;
- zorgdragen dat het contract de volgende aspecten omvat:
 - een juiste verspreiding van de risico's tussen de partijen;
 - mechanismen voor het oplossen van conflicten;
 - mogelijkheid voor het aanpassen van het contract na het toekennen van het project creëren;
- alle betrokken partijen dienen te worden geïdentificeerd;
- implementeren van mechanismen voor het evalueren van economische, financiële en sociale aspecten van een project;
- onderzoeken van het financieringscontract van de PPPs en de concessies met participatie van de rekenkamer;
- Het opnemen in het contract van een clause dat een controle door de rekenkamer mogelijk maakt;
- verdragen en contracten moeten worden geregistreerd;
- de verplichting van het bekendmaken van het hele proces van aanbesteding;
- het mogelijk maken dat de burger anoniem klachten kan indienen; en
- het genereren van een databank van aannemers, leveranciers en aanbestedende entiteiten.

De vergadering werd afgesloten met het tekenen van de akte 'Declaración de Buenos Aires' bevattende alle resoluties welke tijdens de bijeenkomst werden aangenomen. Informatie hierover is te vinden op de website van OLACEFS (www.olacefs.com).

CAROSAI

Sinds juni 2016 is de Rekenkamer volwaardig lid van CAROSAI. Met het lidmaatschap wil de Rekenkamer de regionale samenwerking met de verschillende rekenkamers bevorderen en de mogelijkheid scheppen om deel te nemen aan congressen en cursussen die CAROSAI samen met IDI en de World Bank organiseert met als ultiem doel het versterken van de rekenkamers. In geval World Bank de organisatie sponsort moet de Rekenkamer zelf de reis- en verblijfskosten dragen aangezien Curaçao geen klant (lener) is van de World Bank. Er hoeft echter geen financiële bijdrage te worden geleverd voor de participatie aan trainingen.

CAROSAI 30th Anniversary Conference

Voor de viering van haar dertigjarig bestaan organiseerde CAROSAI een conferentie met als thema 'Building a Future on the Foundation of the Past'. Deze driedaagse conferentie, gehouden van 15 augustus tot en met 17 augustus in Kingston, Jamaica, werd bijgewoond door de Voorzitter en de Secretaris.

De conferentie werd geopend door de heer Patrick Allen, Governor General van Jamaica.

Tijdens de conferentie gaf men een aantal aanbevelingen om rekenkamerorganisaties verder te versterken door:

- SAI Strategy
- SAI Performance Measurement Framework
- Capacity building
- Standardizing
- Partnership

De thema's die tijdens deze driedaagse conferentie aan bod kwamen waren:

- Towards greater accountability;
- SAI Independence;
- Acting in the Public's Interest: A SAI's Response;
- Sustainable Development Goals Programme and Cross Cutting Audits-Sharing of Experiences;
- Strengthening the Foundation for future Relevance;
- Generation Next: Managing Talent in the Public Sector; en
- Institutional Strengthening for the SAI's of the future.

De verschillende sprekers hebben de door hun opgedane ervaringen gedeeld. De IDI heeft aan de hand van de haar beschikbaar gestelde data verschillende uitdagingen geconstateerd bij de rekenkamers. De meest belangrijkste zijn:

- financiële onafhankelijkheid is nog steeds een uitdaging; bij de meeste rekenkamers zijn de begrotingen nog steeds onder toezicht van instanties die door de rekenkamers worden geauditeerd en die dan ook in hun begroting kunnen snijden.
- de onafhankelijkheid van verschillende rekenkamers wordt niet volledig gewaarborgd door de wet;

- sommige rekenkamers blijven beperkingen ondervinden bij publicatie van hun rapporten; en
- de follow-up van de auditaanbevelingen moet worden versterkt.

Het belang van Sustainable Development Goal doelstelling 16 houdt tevens in de plicht om corruptie te bestrijden, de transparantie te vergroten, illegale geldstromen aan te pakken en de toegang tot informatie te verbeteren. De rol van de rekenkamers in strijd tegen corruptie is zeer belangrijk. Argumenten werden aangedragen waarom landen een anti corruptie beleid (ACP) moeten vastleggen waarin de verschillende strategieën opgenomen zijn. De belangrijkste componenten voor de strijd tegen corruptie zijn een competente overheid, het vastgesteld hebben van een ACA (Anti Corruption Agency) en een goed werkende toezichtfunctie van de rekenkamer. Met betrekking tot de Sustainable Development Goal is vermeld de belangrijkheid om een vastgesteld 'Roadmap' voor de implementatie van de verschillende doelstellingen, echter met de focus gericht op de realiteit van elk land, te hebben. Gebleken is dat met de introductie van nieuwe technologieën veel bedrijven voor veel uitdagingen staan en dat aan de hand hiervan verschillende organisaties zodanig aangepast dienen te worden dat de nieuwe focus zal moeten zijn de implementatie van vergevorderde 'analytics' over de gehele organisatie. Hiervoor zal nieuwe expertise dienen te worden aangetrokken, dus de juiste talenten voor een innovatieve organisatie. Nieuwe werkmethodes zullen moeten worden geïntroduceerd waarbij er sprake zal zijn van digitaliseren van diensten en processen.

Cooperative (Parallel) Procurement Audit – Phase Report Writing Workshop

In juli 2016 heeft CAROSAI een enquête gehouden om de behoeften en de prioriteiten van de leden vast te stellen. Een essentiële behoefte die door vijftien rekenkamers is geuit, was het uitbreiden van deskundigheid op het gebied van procurement audit. Naar aanleiding hiervan heeft het bestuur van CAROSAI een procurement audit opgezet die parallel door de leden wordt uitgevoerd. CAROSAI had samen met de Wereldbank en de 'Inter-American Development Bank (IDB)' een leidende rol tijdens deze audit.

Het programma is in 2017 gestart met een workshop in Jamaica. Tijdens deze workshop zijn diverse tools aan de deelnemers uitgereikt voor het plannen, uitvoeren en rapporteren van het onderzoek conform de 'International Standards of Supreme Audit Institutions' (ISSAI). De planning en uitvoering van de audit werd gemanaged door getrainde

regionale IDI-facilitators. Hierbij werd gebruik gemaakt van een eLearning platform ontwikkeld voor CAROSAI door IDI. Twee senior onderzoekers van de Rekenkamer hebben mee gedaan aan deze parallel procurement audit samen met tien andere CAROSAI-leden.

In vervolg hierop werd in de week van 16 tot en met 20 april 2018 een tweede workshop 'Effective Report Writing' gehouden. De workshop werd georganiseerd in samenwerking met de Canadian Audit and Accountability Foundation. Deze workshop had als doel om de deelnemers aan de parallel audit de tools aan te reiken om het eindrapport van de audit op een effectieve wijze op te stellen. Tijdens de workshop hebben de deelnemers

praktische tips gekregen hoe zij hun boodschap kunnen formuleren en brengen zodat het een zo breed mogelijk publiek kan bereiken. De deelnemers hebben de kans gekregen om gericht te oefenen aan hun rapport van de parallel audit en konden concrete vragen aan de

trainer stellen. Verder heeft CAROSAI ook afspraken gemaakt over de opbouw van de rapporten aangezien het de bedoeling was om alle rapporten op te nemen in een compendium bestaande uit de rapporten van alle deelnemende landen. Het compendium is nog niet door de CAROSAI uitgebracht.

Het rapport van de Rekenkamer van deze parallel audit is het rapport 'Public Procurement Road Infrastructure 2016' dat in november 2018 is uitgebracht. Dit rapport is op de website van de Rekenkamer te vinden.

INTOSAI

De Rekenkamer is in 2016 toegelaten als geassocieerd lid (associated member) van de INTOSAI-organisatie. Dit vond plaats na de ontmanteling van de Nederlandse Antillen die volwaardig lid was. Via de IDI wordt aan de rekenkamers de mogelijkheid geboden om (voor zover mogelijk) kosteloos bepaalde trainingen/workshops te volgen om de eigen organisatie te versterken.

Op 25 september 2015 heeft de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de 2030 Agenda voor 'Sustainable Development Goals' (hierna: SDGs) vastgesteld. Deze agenda bevat zeventien SDGs zoals het uitbannen van armoede, duurzame consumptie en productie. De lidstaten, waaronder ook het Koninkrijk, moeten zorgen voor de

implementatie van de SDGs in hun land. Curaçao heeft ook de 2030 Agenda aangenomen.

In dit kader is de Rekenkamer gestart met het onderzoek om na te gaan in hoeverre de regering stappen heeft ondernomen om de duurzame ontwikkelingsdoelinden 'Auditing preparedness for the implementation of the Sustainable Development Goals' te realiseren.

Intosai Development Initiative

De IDI heeft een programma 'SAls Strategy on Engaging with Stakeholders' opgezet voor alle rekenkamers wereldwijd. Dit programma beoogt de rekenkamers bij te brengen hoe zij een strategisch plan voor de omgang met stakeholders kunnen ontwikkelen met op maat gemaakte communicatieplannen per stakeholder. Uiteindelijk wordt hiermee beoogd dat er meer begrip en waardering is voor de positie en de producten van de rekenkamer en dat dit zal resulteren in meer 'audit impact' van haar rapporten.

Zoals aangegeven onder de paragraaf 'Strategisch beleid communicatie met stakeholders' heeft de Rekenkamer haar verslagen tijdig ingediend en deze waren van goede kwalitatieve aard.

In dit kader heeft de IDI de Rekenkamer verzocht om de betrokken medewerker als 'resource person' ter beschikking te stellen voor het geven van presentaties en voor het 'reviewen' van de rapporten van de participerende rekenkamers. Dit verzoek om participatie was hoofdzakelijk gebaseerd op de kwaliteit van het door de Rekenkamer ingediende 'Strategy Report' dat door IDI als hoog werd ervaren.

De medewerker in kwestie heeft op verzoek van IDI geparticipeerd in de review workshop te Manilla, Filipijnen gedurende periode van 17 tot en met 27 april 2018.

Deze workshop was gewijd aan het geven van feedback op de door de rekenkamers ingediende 'Strategy Reports over Stakeholder Engagement'. Dit maal participeerden

zestien rekenkamers in de workshop; vanuit de 'Pacific Association of Supreme Audit Institutions (PASAI)' Vanuatu, Papua New Guinea, Tonga, Cooks Island, Samoa, Tuvalu en Guam en vanuit de 'Asian

Institutions (ASOSAI)' deden de Filipijnen, Maldiven, Cambodia, Afghanistan, Sri Lanka, Nepal, Myanmar, Laos en Bhutan mee.

Onze medewerker heeft voor de tweede maal geparticipeerd in een workshop voor de ontwikkeling van een 'Stakeholder Engagement Strategy'. Deze workshop werd gehouden gedurende de periode van 6 tot en met 17 augustus 2018 te Bangkok, Thailand en was bestemd voor de rekenkamers van de PASAI en de ASOSAI die nog geen cursus voor de ontwikkeling van een strategy voor stakeholders gevolgd hadden.

Dit maal verzorgde de medewerker van de Rekenkamer diverse presentaties van onderdelen van de strategie en engageerde met de participanten tijdens de werksessies. De participanten waren afkomstig uit Vietnam, Mongolië, Solomon Islands, Micronesia, Thailand en Pakistan die nog geen cursus gevolgd hadden voor de ontwikkeling van hun strategisch plan.

De Rekenkamer heeft voor de derde maal ondersteuning verleend tijdens een workshop van het 'SAI's Engaging with Stakeholders Programme' dat van 20 november tot en met 7 december 2018 in Pretoria, Zuid Afrika werd gehouden.

Deze workshop werd specifiek gehouden voor de rekenkamers verbonden aan ASOSAI, AFROSAI-E, CAROSAI en PASAI die niet eerder hadden mee gedaan aan de workshop. Zoals deze afkortingen reeds doen vermoeden zijn rekenkamers uit alle windstreken van de wereld uitgenodigd: Uganda, Nigeria, Lesotho, Sierra Leone, Namibia, Eswatini, Gambia, Eritrea, Tonga, Vietnam, Mongolia, Pakistan, Thailand, Belize, Solomon Islands, Seychelles, Micronesia en Haïti.

Vanwege deze grote groep (achttien rekenkamers in totaal) was er een team van elf ondersteuners (waaronder de medewerker van de Rekenkamer) beschikbaar om de workshop in goede banen te leiden.

Geconcludeerd kan worden dat de deelnemende rekenkamers de bedoeling en de waarde van dit programma goed hebben begrepen en dat zij veel energie hebben gestoken in de concept strategische plannen. Tot slot bleek uit de review dat de rekenkamers meer aandacht dienen te besteden aan de instelling van een monitoring systeem om periodiek te meten of het gewenste effect is bereikt en om de planning zo nodig aan te passen.

Met name voor dit laatste punt van aandacht heeft de medewerker van de Rekenkamer tijdens de workshop geïllustreerd welk mechanisme de Rekenkamer hanteert voor de monitoring en bijstelling van planning van activiteiten.

In 2019 zal een 'lessons learnt' meeting volgen voor de rekenkamers die hun strategisch plan uitvoeren om te onderzoeken of de rekenkamers vruchten plukken van deze aanpak en of dit IDI programma dus in zijn opzet is geslaagd.

VOORUITBLIK 2019

Onderstaand geeft de Rekenkamer haar organisatorische voornemens weer voor het jaar 2019 op basis van de door haar gedefinieerde beleidsvelden conform haar Strategisch Plan 2017 - 2020.

De Rekenkamer zal in het jaar 2019 zowel de permanente educatie van de medewerkers als het in 2015 aangevangen professionaliseringsproject voortzetten.

Met name zal in 2019 meer focus liggen op 'on the job learning' en het 'coachend' aansturen van de medewerkers.

Voorts zullen de medewerkers de kans worden geboden om zich te bekwamen op de gebieden waarin gewenste verbetering (conform de POP) gesignaleerd is. Verder zal er een fraudetraining (plenair) worden gegeven.

De Rekenkamer streeft ernaar dat haar organisatie op termijn voldoet aan de internationale standaarden voor rekenkamers, de zogenoemde ISSAI (International Standards of Supreme Audit Institutions). Vanaf 2017 is reeds een aanvang gemaakt met dit project, namelijk het invoeren van digitale dossiers en het opnemen van alle standaarden in de vorm van templates waarmee gewerkt dient te worden. In 2019 zal ook de 'Supreme Audit Institutions Performance Measurement Framework' (SAI PMF) training worden gevolgd die zeker een bijdrage zal leveren aan het ISSAI-proof maken van de organisatie.

Het opgemaakte strategisch plan om te 'engagen' met stakeholders zal worden uitgebreid met de medewerkers en Civil Society Groups.

Aandachtspunten van dit beleid zijn het intensiveren van de communicatie met de Staten, ministeries en media alsook met de bevolking. Het doel is onder andere om de bekendheid van de Rekenkamerorganisatie op het eiland verder te verhogen. Met name wordt gedacht aan het presenteren van de rapporten in de desbetreffende commissies van de Staten en vervolgens in de openbare vergaderingen van de Staten (uiteraard op verzoek) bij aanbidding.

De Rekenkamer zal de samenwerking met de rekenkamers in het Koninkrijk in 2019 verder intensiveren. Onder andere zal aandacht worden besteed aan het gezamenlijk laten verzorgen van opleidingen voor de medewerkers.

Ook zullen in 2019 de externe relaties onderhouden worden en zullen met name de contacten met de internationale organisaties OLACEFS en CAROSAI verder geïntensiveerd worden.

De verdere optimalisering van de managementinformatievoorziening zal in 2019 plaatsvinden ter waarborging van de tijdige afronding van onderzoeken en het verschaffen van de benodigde informatie om tijdig te kunnen bijsturen.

Ansinghstraat 28, Willemstad, Curaçao

+5999 461 1080

+5999 461 7071

info@rekenamercuracao.cw